

Univerzita Karlova v Praze
Filozofická fakulta
Ústav informačních studií a knihovnictví

Michaela Evjáková

**Komunitní funkce veřejných knihoven jako jedna z cest získávání
potencionálních čtenářů**

**Community functions of public libraries as one means of getting potential
readers**

Bakalářská práce

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Anna Stöcklová

Oponent bakalářské práce:

Datum obhajoby:

Hodnocení

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, července 2013

.....

podpis studenta

Identifikační záznam

EVJÁKOVÁ, Michaela. Komunitní funkce veřejných knihoven jako jedna z cest získávání potencionálních čtenářů [Community functions of public libraries as one means of getting potential readers]. Praha, 2013. 46 s. Bakalářská práce. Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav informačních studií a knihovnictví. Vedoucí práce PhDr. Anna Stöcklová.

Abstrakt

Tato práce si klade za cíl zmapovat dění v oblasti komunitních aktivit. První část je teoretická. Nejprve jsou představeny základní pojmy a popsána problematika poskytování komunitních funkcí veřejnosti s ohledem na specifické potřeby cílových skupin. Část je věnována také propagačním nástrojům a komunitním aktivitám realizovaným v zahraničí. Dále je představena konkrétní komunitní činnost vybraných veřejných knihoven ve středočeském kraji. V poslední části jsou analyzovány výsledky dotazníkového průzkumu komunitních aktivit nabízených veřejnými knihovnami ve středočeském kraji z pohledu knihovnických pracovníků i samotných uživatelů.

Abstract

Purpose of this thesis is to chart the area of community activities. The first part is theoretical. Main focus is on introduction into basic terms, and description of providing community services to the public, especially with regard to specific needs of target groups. Also promotional tools are given a brief part, as well as community activities realised abroad; following by specific examples of community activities of selected public libraries in region of Central Bohemia. The final part of the thesis analyses results of questionnaire focused on community activities provided by public libraries of Central Bohemia region as perceived not only by users, but also library staff.

Klíčová slova

veřejné knihovny, komunitní aktivity, služby knihoven, průzkum

Keywords

public libraries, community activities, library services, research

Obsah

Předmluva	7
1. Komunitní aktivity	8
1.2. Proč právě knihovna? Knihovna jako komunitní centrum	8
1.3. Knihovna jako zprostředkovatel informací ze státní správy a samosprávy	9
1.4. Komunitní aktivity knihoven dle cílových skupin	10
1.4.1. Aktivity pro děti a mládež	10
1.4.2. Aktivity pro rodinu	12
1.4.3. Aktivity pro seniory	13
1.4.4. Aktivity pro nezaměstnané	14
1.4.5. Aktivity pro menšinové skupiny	15
1.4.6. Aktivity pro zdravotně handicapované	16
1.4.7. Aktivity pro sociálně nepřízpůsobivé	18
1.5. Komunitní aktivity knihoven ve světě	20
1.6. Propagace komunitních aktivit	21
2. Komunitní aktivity knihoven ve středočeském kraji	24
2.1. Městská knihovna Sedlčany	24
2.1.1. Projekt Lukášek	25
2.2. Knihovna Jana Drdy v Příbrami	26
2.3. Městská knihovna Kladno	27
2.4. Městská knihovna Zruč nad Sázavou	28
2.5. Městská knihovna Zásmyky	29
3. Průzkum	31
3.1. Zájmové aktivity nabízené knihovnami ve středočeském kraji	31
3.2. Komunitní funkce veřejných knihoven (středočeský kraj)	35
Závěr	40
Zdroje	Chyba! Záložka není definována.

Předmluva

Tato bakalářská práce se věnuje problematice poskytování komunitních služeb. Je strukturována do tří částí zahrnující teoretickou část, praktickou část, a v poslední kapitole jsou analyzovány výsledky realizovaného průzkumu.

Knihovna jakožto instituce se ocitla v době dynamicky se rozvíjejících informačních technologií. Tento vývoj, ať již se jedná o samotnou výpočetní techniku či aplikace usnadňující práci s nimi, postupně mění chování a požadavky jejich uživatelů. Nabízí mnohem více možností, mobility a pohodlí, než kdykoliv dříve. Proti těmto faktům stojí mnohokrát diskutovaná otázka, zda knihovny mohou rozšířením svých služeb zachovat svou původní institucionální nepostradatelnost. Současně s vývojem však také nastala doba ekonomické recese. Tato skutečnost může paradoxně vyznít pro práci knihoven s komunitami pozitivně, neboť lidé se vlivem zhoršující se životní úrovně uchylují k méně nákladným volnočasovým aktivitám a jejich pozornost je směřována k pohodlně dostupným možnostem daného regionu. Knihovny v této souvislosti získávají jedinečné postavení jakožto instituce, které mohou poskytnout nepřehledné množství komunitních aktivit, činností a témat.

Toto téma jsem zvolila s ohledem na jeho aktuálnost a chtěla bych v něm představit veřejné knihovny jako místo mezigeneračního setkávání, sbližování obyvatel rozdílných etnik, národností, ale také různých sociálních poměrů.

V první, teoretické části, je podán základní vhled do problematiky komunitního knihovnictví z hlediska cílových skupin. V části pojednávající o zahraničních komunitních službách jsem se zaměřila na aktivity, které v programech veřejných knihoven ČR nejsou zastoupeny. V druhé, praktické části, jsou představeny konkrétní příklady komunitní práce. Pro tyto účely byl okruh zkoumaných institucí zúžen na Středočeský kraj. Dále bylo provedeno ve zmíněném kraji dotazníkové šetření, které přináší vyhodnocení některých předpokladů knihovnických pracovníků ve srovnání s výsledky průzkumu zaměřeného na uživatele.

Při citování informačních zdrojů jsem vycházela z mezinárodních norem ISO 690 a ISO 690-2, v textu je využito citování pomocí prvního údaje záznamu a data vydání. V sekci zdroje je užitá struktura abecedního uspořádání.

Za vedení bakalářské práce a cenné rady bych ráda poděkovala své vedoucí práce PhDr. Anně Stöcklové.

1. Komunitní aktivity

Komunitními aktivitami jsou takové činnosti, které mohou oslovit obyvatele regionálně příslušných lokalit. Původ kořene tohoto slova můžeme nalézt v latinském výrazu „*communitas*“, což znamená společenstvo, společenství. Jedná se především o „*označení skupiny lidí, jejichž život se odehrává na nějakém geograficky vymezeném místě, nebo kterou spojuje místo společných aktivit (pracoviště, škola atd.), případně se tímto slovem označuje společenství lidí, které pojí společný zájem, profese, náboženství atd.*“ [Ježková, 2007].

Nabízení komunitních aktivit je jednou z možností jak oslovit širší veřejnost nehledě na to, zda jsou mezi nimi dlouholetí uživatelé knihoven či lidé, jež knihovnu v místě svého bydliště nikdy nenavštívili. Vnímání tohoto pojmu jakožto činnosti, neomezující se pouze na pravidelné čtenáře je pro dosažení cílového efektu klíčové. Základem komunitní práce veřejných knihoven je rozšiřování stávajících služeb ve snaze vytvořit komplexní nabídku napříč cílovými skupinami obyvatel. Pro efektivní zacílení těchto oslovovaných skupin je třeba vzít na vědomí faktory jako je např. věk, pohlaví nebo vzdělání.

Samozřejmě mohou komunitní funkce vykonávat stejně tak dobře i jiné instituce. Větší města budou mít jistě své galerie, muzea, neziskové organizace, některá i samostatná komunitní centra. Volnočasové a vzdělávací aktivity poskytují např. také domovy seniorů, dětské domovy, zdravotnická zařízení či soukromé spolky. Komunitní aktivity nejrůznějšího druhu nabízejí ve větší míře také školy. Zaměření těchto činností v kombinaci s úzce věkově vymezenou cílovou skupinou je však činí natolik specifickými, že do svého působení vzájemně nikterak nezasahují. Přestože se tedy knihovny s mnohými z nich v poskytovaných službách kryjí, nemusí být tyto aktivity nutně vnímány jako konkurenční. Knihovna je v tomto ohledu tzv. neutrální půdou. Jeden z jejích hlavních cílů je prolínání cílových skupin, tedy setkávání se lidí různého pohlaví, věku, profesí, zájmů, etnického původu nebo sociálního postavení. Její univerzálnost ji pak staví mimo oblast působení odborně vymezených institucí.

1.2. Knihovna jako komunitní centrum

Shrnutí argumentů, proč je právě knihovna tou nejvhodnější institucí pro rozvoj komunitních služeb a funkcí nalezneme v článku Zuzany Ježkové, který nese název Komunitní knihovna – Příležitost pro knihovnu i obec [Ježková, 2007]. Jako první se zde uvádí argument nejdostupnějšího veřejného zařízení. Toto tvrzení má oporu v zákoně, protože dle knihovního zákona z roku 2001 se knihovna zavazuje zajistit „*rovný přístup všem k veřejným knihovnickým a informačním službám a dalším službám poskytovaným knihovnou.*“ [Česko, 2001]. Tím se myslí

nejen bezplatné půjčování knih a časopisů, ale také v dnešní době hojně využívané služby poskytované přístupem k síti internet. Dále se zde uvádí výhoda vybudované rozsáhlé sítě těchto institucí pokrývající většinu území České republiky. To zahrnuje nejen organizační zajištění, ale také dispoziční prostor a dle svých dílčích možností další vybavení. V neposlední řadě je výhodou fakt, že knihovnický personál disponuje dobrou znalostí místa a místních lidí, navíc má k dispozici odbornou literaturu a další zdroje. V součtu to tedy znamená, že knihovny mají nesporný potenciál pro budování a zajišťování služeb nad rámec výpůjček.

Je třeba připomenout také skutečnost, že knihovna jakožto instituce, je financována městy a obcemi, jež mají zase zákonnou povinnost je zřizovat. Vložené investice se pak mají proměnit v službu a užitek občanům. Ovšem funkce obyčejné půjčovny klasických knih, přestala během let uživatelům stačit. Proto se aktuální trendy v poskytování knihovnických služeb obracejí ke komunitním aktivitám. Ty jsou totiž jednou z možností, jak do knihoven přilákat čtenáře a tím přispět efektivnímu využívání veřejných peněz, přičemž je navíc „... *nejlepší cestou pro ty, kteří chtějí ve svém městě či obci získat nezastupitelné postavení, vysokou vážnost a prestiž u všech jejich obyvatel i představitelů.*“ [Komunitní, 2004].

1.3. Knihovna jako zprostředkovatel informací ze státní správy a samosprávy

Součástí výše zmiňovaného knihovního zákona je ale také dílčí definice, vysvětlující v čem spočívají další funkce veřejných knihoven. „*Veřejné knihovnické a informační služby spočívají ve (...) c) zprostředkování informací z vnějších informačních zdrojů, zejména informací ze státní správy a samosprávy.*“ [Česko, 2001]. Jedná se o funkci, jež je knihovnami k neprospěchu obcí, měst a jejich obyvatel často opomíjena. Potenciál je přitom v tomto směru značný. Knihovna se může stát platformou pro veřejný dialog např. tím, že nabídne prostory pro konání besed se zastupiteli a jinými představiteli obcí a měst. Dále může zprostředkovat komentované přednášky odborníků na téma veřejného dění v dané obci a takto zvyšovat informovanost obyvatel o věcech, které se jich bezprostředně týkají. Tyto počiny mohou vést k aktivnímu zapojování občanů do veřejného života a tím ke zlepšení komunikace a odstraňování bariér mezi politiky a občany. Participace na řešení společných problémů následně může zlepšit společné soužití v dané lokalitě. Doporučenými aktivitami je pak zpřístupňování informací samosprávného celku, organizování neformálního setkávání občanů, dětí a mládeže s politiky a podpory řešení aktuálních problémů regionu [Ježková, 2007].

Dobrým příkladem je nápad knihovny Rožnova pod Radhoštěm, s názvem **Nafot' to aneb Za město krásnější**, kde byli hlavními aktéry občané města. Ti měli za úkol pořídit fotografie míst, které jejich městu „*nesluší*“. Příspěvky zaslané knihovně se pak staly podkladem pro diskuzní

fórum s představiteli Městského úřadu Rožnova pod Radhoštěm, kteří měli možnost se ke každé fotografii vyjádřit. Představitelé města se pak aktivně zapojili do zlepšení situace v daných lokalitách. Soukromé majitele negativně vyhodnocených míst, upozornil úřad písemně a takto požádal je o nápravu. Akce měla ohlas i v místních médiích.

Obr. č. 1 – Nafot' to – aneb za město krásnější

1.4. Komunitní aktivity knihoven dle cílových skupin

Jak již bylo řečeno, pro efektivní oslovování cílových skupin, je třeba si uvědomit celou řadu specifických faktorů. Tato podkapitola bude věnována kratšímu rozboru každé z nich.¹

1.4.1. Aktivity pro děti a mládež

Této problematice je věnována již řada prací, proto zde zmíním jen několik hlavních poznatků ohledně práce s dětmi.

Základem pro pořádání akcí pro děti je kvalitní fond a příjemné prostředí. Děti jsou skupinou, která nejlépe odráží vložené úsilí knihovníků svými pravidelnými návštěvami. Proto, abychom získali zájem dětí, můžeme použít velké množství materiálů a pomůcek, akce krátkého časového rozsahu ale i akce trvajících několik dní, u různých typů soutěží se můžeme dostat dokonce i na týdny či měsíce. Knihovna tak může nabídnout dětem značné časové vykrytí jejich volného času, a tím zvýšit jejich zájem o knihy a čtenářství. Pro děti nejmenší již od věku 5-ti let je velice doporučovanou aktivitou společné předčítání, kdy děti získávají první zkušenosti s textem a kdy se začíná formovat jejich vztah ke čtení. Děti jsou v tomto věku velice citlivé na zájem o jejich vlastní reakce a správným povzbuzováním k individuálnímu uvažování nad textem, je jen krůček k dosažení cílového efektu, kdy si děti začnou samy vybírat knihy, které by si chtěly přečíst [Campbell, 2001].

¹dělení dle [Sákalová, 2004]

Knihovna má v této souvislosti prvořadý úkol, a sice přivést děti k práci s informacemi již v raném věku. K tomu mohou sloužit rozličné kroužky informační gramotnosti. Dětská zvědavost je nám v tomto smyslu nápomocná, neboť děti stačí v mnohém jen nasměrovat. Vytvořit náhled toho, co všechno se dá v rámci sítě internet a na počítači dělat, jak jim mohou být tyto znalosti prospěšné ve škole i v zájmových činnostech. Takováto podpora kreativního myšlení pak posiluje právě samostatné rozhodování.

Stěžejními body při tvorbě programu pro děti je pečlivá příprava a správné plánování. Děti jsou velice náročnou cílovou skupinou, protože udržet jejich pozornost vyžaduje značné úsilí. V tom knihovníkům nejvíc pomůže správné načasování a větší množství kratších her, soutěží či předčítání menších celků. Je nutné vyvarovat se momentů a prostojů, kdy by se děti mohly začít nudit. Je tedy třeba děti neustále zaměstnávat a program flexibilně přizpůsobovat jejich aktuálním náladám.

Kreativitě knihovníků a knihovnic se nekladou žádné meze, proto mezi aktivitami pro děti a mládež můžeme najít akce jako je např. **geocaching s literárním přesahem** [Kamarádka, 2011]. Geocaching je outdoorová aktivita, při které se za pomoci GPS přijímače vyhledávají předměty ukryté v přírodě; někdy nalezneme šifru, jejíž vyřešení vede k následující lokalizaci ukryté „cache“, tímto způsobem nás tvůrce může provést nejzajímavějšími místy dané lokality.

Akce, která se těší asi největšímu mediálnímu zájmu ze všech knihovnických aktivit pro děti je **Noc s Andersenem**. Tato celosvětově rozšířená akce měla již 13 ročníků a letos se do ní zapojilo 1277 čtecích míst. Smyslem této akce je především rozvoj čtenářských návyků dětí pomocí předčítání pohádek, soutěží a her [Svaz, 2010].

Proto, aby se z dětí stali pravidelní čtenáři, mohou knihovníci udělat mnohé. Inspiraci napříč bohatými programy zavedených knihoven jistě najde každá knihovna, která by chtěla svou nabídku služeb této komunitě rozšířit, nebo teprve začít budovat.

Pro mladé čtenáře již knihovny také realizovaly některé úspěšné programy. V této souvislosti vyvstává otázka realizačního prostoru, protože prostředí oddělení pro děti, pravděpodobně teenagery k návštěvě knihovny lákat nebude. V ideálním případě, by se měly tyto služby odehrávat na vlastním prostoru, vyčleněném pro tyto účely. Výzdoba, knižní fond a celková atmosféra by měly připomínat aktuální témata pro mladé. Dále je třeba zohlednit, že dnešní dospívající používají zejména elektronickou formu komunikace, čtou prostřednictvím mobilních telefonů, tabletů, čteček elektronických knih a jiných zobrazovacích zařízení [Haughney, 2012]. Témata jako je např. vývoj elektroniky a technologií jsou proto velmi žádané.

Velmi vítanou iniciativou je zakládání samostatných klubů pro mladé čtenáře. Příkladem úspěšného projektu je např. **Mklub Městské knihovny Třinec**. Mladým lidem přináší užitečné informační zdroje ohledně možností studia, pracovních příležitostí, dobrovolnictví nebo cestování [Městská, 2005]. **Klub K2** v jedné z ostravských poboček městské knihovny poskytuje kromě běžně nabízených komunitních aktivit (besedy, výlety, soutěže, workshopy) velice kreativní a hlavně atraktivní program např. tanec na tanečních podložkách nebo „turnaj mistrů ve hře na Playstationu“ [Kaloudová, 2012]. A ještě jednou město Ostrava může prezentovat úspěchy v souvislosti s iniciativou pro teenagery. Tentokrát se jedná o **Klub K.O. = K.O. nudě**. Mladým jsou nabízena opravdu zajímavá a aktuální témata. Inspiraci v níže uvedených aktivitách mohou nalézt veřejné knihovny, které se chystají realizovat služby pro mládež, ale i ti, kteří inovují programy již existující.

- Internet – Kdo mi ublíží? A komu ubližuji já – zaměřený na aktuální témata skrytých nebezpečí v prostředí sítě internet a kyberšikany
- Aikido – bojujeme v knihovně
- Grafity – vyjádření názoru nemusí být vandalství
- RAP – novodobá poezie
- PC hry – kam se to dá dotáhnout? aneb LAN party
- Canisterapie – doplněná o praktické ukázky výcviku psů a canisterapie v praxi
- beseda s hráči basketbalového klubu Ostrava [Klub, 2009]

1.4.2. Aktivity pro rodinu

Vhodně sestavenou nabídkou aktivit pro rodiny lze přilákat do knihovny hned několik zástupců cílových skupin. Stěžejními účastníky komunitních akcí pro rodinu jsou opět děti. Fakt, že děti musí do knihoven přijít v doprovodu dospělého, je možné využít k oslovení jejich rodičů, prarodičů, sourozenců či osob, kterým bylo dítě dočasně svěřeno. V této fázi je vhodné využít veškerých propagačních prostředků, které má knihovna k dispozici od tištěných letáčků přes různé poutače až po osobní pozvání zaměstnanců.

Vhodnou variantou, je organizovaný program pro celou rodinu. Komunitní aktivity pro dospělé lze doplnit možností nechat děti po dobu akce např. v dětském koutku knihovny a dále nabídnout např. vzdělávací a osvětové akce pro rodiče s tématy z oblasti výchovy, předškolního a školního vzdělávání, kde je velice doporučována kooperace s dalšími místními institucemi: školami, školkami, základními uměleckými školami nebo zájmovými skupinami a spolky zastupující různé zájmové činnosti (tanec, hudba, výtvarné činnosti). Zkušenosti získané v interakci s rodiči lze navíc nadále využívat pro práci s dětmi.

Velké oblibě se těší i aktivity dětí s prarodiči i seniory bez příbuzenské vazby např. akce **Čteme dětem pohádky... S babičkou? S dědečkem?** v Krajské knihovně v Pardubicích [Čteme, 2013] a **Babičky a dědečkové čtou dětem pohádky bratří Čapků** - akce pořádaná v rámci literárního a filmového festivalu *Město čte knihu* v Šumperku [Město, 2012]. Takto se knihovna stává místem mezigeneračního setkávání a plní tak jednu ze zásadních funkcí komunitní knihovny.

Je také vhodné nabídku obohatit o potřeby rodin se specifickými potřebami (sociálně slabé rodiny, vícečetné rodiny, rodiny zdravotně postižených, atd.). Úskalím při poskytování komunitních aktivit knihoven pro rodiny může být i nedostatečná propagace. Mnoho knihoven totiž již podobné služby nabízí, ale nepovažují je za komunitní či prorodinné, proto je tak ani neprezentují a problematika samotné propagace je tak odsunuta do pozadí [Blažková, 2013].

1.4.3. Aktivity pro seniory

Jak naznačuje demografický vývoj, problematika aktivit pro seniory bude čím dál tím více aktuální. Již nyní by se knihovny, ale i jiné instituce a organizace, měly začít obracet směrem k této početně nezanedbatelné skupině obyvatelstva. „*Co nejširší účast seniorů na společenském životě je nezbytnou podmínkou rozvoje společnosti, jejich zdravých postojů ke stárnutí a vzájemnému respektu generací.*“ [Gajdušková, 2008].

Zvyšování věkového průměru obyvatel úzce souvisí s poskytováním moderní zdravotní péče, jež dnešním seniorům a seniorkám umožňuje žít plnohodnotný život do vysokého věku. Moderní medicína dokáže zdravotními pomůckami nahradit dobře nefungující sluch a zrak, chodítka a jiné podpěrné pomůcky zase umožní jednodušší pohyb. Zdálo by se, že aktivnímu prožití „podzimu života“ nestojí nic v cestě. Se zvyšujícím se zájmem společnosti o naše starší spoluobčany vyvstává otázka jak obohatit jejich společenský život. Rozsah a kvalita nabízených služeb mají v posledních letech nepopíratelně vzestupnou tendenci, ale do dosažení rovnovážného pokrytí těmito službami je ještě daleko. Pokrytí je zmiňováno z hlediska ztížené mobility starších občanů, kteří mnohdy nemají možnost překonávat větší vzdálenosti a jsou tak odkázáni na dochodovou vzdálenost od svého bydliště. Navíc senioři již mnohdy jsou pravidelnými návštěvníky knihoven. Je tedy o to snazší je oslovit. „*Knihovna je pro seniory platformou a místem pro setkávání, zprostředkovatelem informací, kontaktů a zkušeností. Má skvělý potenciál k tomu, aby seniory aktivizovala a dala jim prostor k uplatnění.*“ [Senioři, 2008]

Na základě přízně myšlenky aktivního stáří vznikla iniciativa podporující poskytování aktivit pro seniory. Pod záštitou Nadace Open Society Fund Praha vznikl ojedinělý projekt s názvem *Senioři vítáni*. Jedná se o projekt, který má oslovovat a motivovat všechny organizace, které plánují realizovat některý z programů pro starší lidi. K této aktivitě se připojilo několik

organizací od samotných měst přes domov důchodců, komunitní centrum, občanské sdružení po svaz ochránců přírody, mj. také hospic. Instituce knihoven jsou zde reprezentovány hned třikrát. Najdeme mezi nimi Městskou knihovnu Rožnov pod Radhoštěm, Masarykovu veřejnou knihovnu Vsetín a Městskou knihovnu Sedlčany. Jedním z výstupů tohoto projektu se stal stejnojmenný sborník případových studií. Městská knihovna Rožnov nabídla seniorům kromě besed a setkávání se s regionálními spisovateli, možnost podílet se na vzniku tematických průvodců paměti města, a účast na mezigeneračních aktivitách zejména s dětmi.

Masarykova veřejná knihovna Vsetín nabídla Akademický rok pro seniory, jež zahrnoval zejména vzdělávací aktivity, kterých se zúčastnilo na 150 seniorů. Městská knihovna Sedlčany se zasadila o zapojení seniorů jakožto lektorů různých kurzů v tzv. **Klubu vzájemného porozumění**. Velice zajímavou aktivitou je také sdružování lidí v důchodovém věku do databáze aktivních seniorů, aneb **Jsem senior na Sedlčansku a mám zkušenosti. Zn. Chcete je využít?** [Seniorům, 2013].

Napříč programy pro seniory se vyskytuje ve větší míře zastoupení těchto aktivit: kurzy informační gramotnosti, programy tréninku paměti, jazykové kurzy, deskové hry, společné výlety, workshopy a jiné aktivity zaměřené na rukodělnou výrobu, besedy a diskuze např. o zdravém životním stylu, regionálních tématech, lidových zvycích a řemeslech. Z těch méně zastoupených určitě stojí za zmínku např. jóga prstů, psychomotorické hry, aromaterapie, kurz základů psychologie či kurzy tvůrčího psaní.

1.4.4. Aktivity pro nezaměstnané

Společenské téma -nezaměstnanost je v dnešní době obzvláště aktuální a knihovna může v mnoha ohledech usnadnit interakci mezi zaměstnavateli a uchazeči o zaměstnání. V první řadě mohou uživatelé z řad nezaměstnaných využít služeb bezplatného internetu. U pokročilých uživatelů to znamená samostatné vyhledávání inzerátů a nabídek práce a následná elektronická komunikace. Některé společnosti nabízející práci dnes také využívají možnosti *video pohovorů*. Jedná se o pohovory ať již formou znalostního testu, klasického on-line pohovoru, či pohovoru za pomoci pořizovaného záznamu. Bez výpočetní techniky (kromě PC nebo notebooku ještě webové kamery a mikrofonu) a přístupu k internetu se uchazeči v tomto případě neobejdou. Samotná technika však nestačí. Uživatelé s ní musí v první řadě umět zacházet.

Navrhované komunitní aktivity v této oblasti jsou např. kurzy obecné gramotnosti, informační gramotnosti, jazykové kurzy nebo kurzy komunikačních dovedností. Důležitou složkou je také zajištění odborné literatury a podkladů pro případ potřeby rychlé orientace v požadovaném oboru. Uživatelé v průzkumu pro OCLC (Online Computer Library Center, USA) navíc také uvedli,

že knihovna jim poskytuje místo, kde mohou přemýšlet o budoucnosti a kde se mohou připravit na další kroky [Gauder, 2011].

Dále může knihovna na svých stránkách, ale také na sociálních sítích, sdílet užitečné odkazy např. na servery pracovních agentur, úřadů práce, rekvalifikačních programů a dalších odkazů, kde se uchazeči o zaměstnání mohou dozvědět, jak má vypadat správně napsaný životopis či motivační dopis. Novinkou v tomto směru není ani pořádání besed s odborníky na téma jak efektivně hledat práci či zaměstnávání absolventů. Při tvorbě komunitních programů je třeba mít na zřeteli, že se jedná o dočasné zařazení uživatelů této do skupiny a délka setrvání jednotlivce v této skupině je proměnlivá. Přednost by tedy měly mít spíše krátkodobé programy, či dlouhodobé programy s možností uživatelů flexibilně se do nich zapojovat a zase je opouštět.

1.4.5. Aktivity pro menšinové skupiny

Dle údajů z posledního sčítání lidu z roku 2011, žije v České republice kromě občanů české národnosti necelých 400.000 obyvatel hlásících se k jiné národnosti. Největší zastoupení ve struktuře obyvatelstva ČR má slovenská národnost (147.152 obyvatel), následuje národnostní příslušnost ukrajinská (53.253), polská (39.096 obyvatel) a vietnamská (29.660 obyvatel) [obyvatelstvo, 2011].

To jsou nezanedbatelná čísla z hlediska složení obyvatelstva a veřejné knihovny musí tento fakt zohlednit při tvorbě programů komunitních služeb. *„Knihovny jsou všeobecně považovány za instituce, které jsou otevřené všem bez rozdílu a měly by svou podstatou, službami a složením fondů reagovat na stále rostoucí kulturní a národnostní rozmanitost v české společnosti. Knihovny také mohou podpořit vytváření nových vztahů mezi příslušníky majority a minorit a svým přístupem ukázat, že smyslem není jen umět existovat vedle sebe, ale naučit se i spolu žít.“* [Richterová, 2005]. Je zřejmé, že konkrétní aktivity se budou týkat hlavně krajů s vyšším zastoupením zmíněných národnostních menšin. Obyvatele hlásící se k např. k polské národnosti můžeme očekávat spíše v pohraničních oblastech.

Výraznou iniciativou je v tomto směru projekt Multikulturního centra Praha *Knihovny pro všechny – Evropské strategie pro multikulturní vzdělávání*. Tento projekt byl původně realizován v rámci kampaně *Spolu proti rasismu*, jako iniciativa **Rozmanitost do knihoven** a byl financován Úřadem vlády ČR. Vybraným knihovnám byla poskytnuta literatura s multikulturní tematikou a pozornost byla věnována také vzdělávání knihovníků v rámci regionálních školení i mezinárodní konference. Navazující projekt **Knihovny pro všechny** realizoval svůj program již v kooperaci se čtyřmi dalšími evropskými knihovnami. V jeho rámci byly vytvořeny internetové stránky sloužící jako podklady pro komunitní práci s národnostními menšinami pro knihovníky, ale také pro

zájemce z řad širší veřejnosti. Projekt byl realizován v období říjen 2008 – říjen 2010. [Knihovny, 2005].

Základem pro zajištění uživatelského komfortu pro národnostní a etnické menšiny je kvalitní fond cizojazyčné literatury. Velký výběr knih v daném jazyce pobídne členy národnostních menšin k návštěvám knihoven. Významně může pomoci také vícejazyčné zpracování webových stránek knihovny. Nedostatkem naopak může být absence registračního formuláře v jazykových variantách [Kroupa, 2005].

Program by se však neměl omezovat na aktivity pro menšinové skupiny, ale měl by se rozšířit také na aktivity o menšinových skupinách. Pokud se zabýváme myšlenkou integrace, je velice užitečné, aby obyvatelé získali povědomí o kultuře a zvycích národnostní menšiny, se kterou sdílí geograficky příslušné území. Z komunitních aktivit připadají v úvahu besedy a tematické večery, kurzy češtiny pro cizince, ale také workshopy a ukázky rukodělných a výtvarných prací příslušníků menšin.

Obr. č. 2 Akce Můj domov, Městská knihovna Opatov

1.4.6. Aktivity pro zdravotně handicapované

Problematika poskytování služeb zdravotně handicapovaným (užíván je také termín zdravotně znevýhodnění) je do značné míry omezována na pouhé zajištění bezbariérového přístupu. Je jasné, že zajistit pohodlný přístup do knihoven je základem nabízení komunitních služeb zdravotně handicapovaným uživatelům. Zásadním problémem je v tomto případě schopnost financovat takto nákladné stavební úpravy. Kromě zřizovatele je možné se obrátit na nadace nebo

sponzory, či zažádat o grant. Pokud finance nedosahují dostatečné výše, je třeba poohlédnout se po možných alternativách. Např. bezbariérový výtah může být nahrazen instalováním přidavných hydraulických plošin, jejichž umístěním na schodiště umožníme snadný přístup nejen vozíčkářům, ale také rodičům s kočárky. Bezbariérově upravené prostory usnadní návštěvu knihovny také seniorům, kteří mnohdy užívají k převozu knih různé vozíky s kolečky. V případě zřízení celkově bezbariérového přístupu bude pozitivním přínosem také snadnější pohyb personálu a efektivnější manipulace s větším množstvím knih.

Poskytování služeb handicapovaným není však jen o bezbariérovém přístupu. V roce 2007 byl uskutečněn rozsáhlý průzkum služeb poskytovaných zdravotně znevýhodněným uživatelům veřejných knihoven. Výzkum zaštitila Národní knihovna ČR a zapojilo se do něj 137 veřejných knihoven (toho času 14,4% z celkového počtu). Aktivitu podporující zdravotně znevýhodněné osoby zde byly rozděleny dle specifikací na služby pro:

- a) zrakově znevýhodněné
- b) sluchově znevýhodněné
- c) tělesně znevýhodněné
- d) mentálně znevýhodněné

Z průzkumu pak vyplynulo mnoho podnětných informací. Pro účely zmapování stavu tehdejší platformy komunitních služeb si uvedme ty nejdůležitější. Nejméně jedné z výše zmíněných skupin poskytovalo specializované služby 68,61% knihoven. Nejvíce byli v nabídce služeb zohledňováni tělesně znevýhodněni, nejmenší zastoupení služeb bylo poskytováno sluchově znevýhodněným uživatelům. Druhou nejvíce zohledňovanou skupinou z hlediska nabízených služeb pak byli zrakově postižení. Nejčastěji nabízenou komunitní aktivitou ze strany knihoven byly kurzy počítačové gramotnosti. Jedná se o služby, kde se osoby se zrakovým znevýhodněním mají možnost naučit efektivně pracovat se speciálně upraveným softwarem. Z dalších aktivit jsou to např. různé hudební programy, hmatové výstavy aj.

Mentálně postižení jsou zato menšinovými uživateli knihoven. Přesto cca 60% knihoven odpovědělo, že jim komunitní služby pravidelně poskytují. Konkrétně se jedná opět o kurzy informační gramotnosti, dále různé besídky, výstavy jejich výtvarných prací aj. [Houšková, 2008].

Z výsledků tohoto průzkumu je patrné, že knihovny aktivně vytváří programy pro zdravotně handicapované, přestože je v tomto ohledu jistě co zlepšovat. Např. služby pro sluchově znevýhodněné osoby. Pokud by knihovna dokázala zajistit tlumočnicka do znakové řeči, je možné zapojit tuto skupinu uživatelů do programů běžně pořádaných napříč cílovými skupinami. Další navrhovanou aktivitou by mohly být kurzy znakové řeči. John Michael Day v příspěvku Guidelines

for Library Services to Deaf People mezinárodní federace IFLA uvádí, že i sami uživatelé se sluchovým znevýhodněním by se měli podílet na tvorbě těchto programů. Poté co je program zaveden a získá dílčí úspěch, doporučuje také tvůrcům dále spolupracovat s organizacemi podporujícími aktivity sluchově postižených a oslovovat další případné zájemce o tyto služby. Knihovna by měla využít všechny dostupné prostředky, aby informovala uživatele o programech pro neslyšící [Day, 2000].

Základem pro všechny skupiny zdravotně handicapovaných osob je zajištění vzdáleného přístupu a komplexní nabídky elektronických služeb. Také roznáška či rozvážka je velkou pomocí nejen pro osoby se sníženou pohyblivostí.

1.4.7 Aktivity pro sociálně nepřizpůsobivé

Přestože programy na podporu aktivit pro sociálně nepřizpůsobivé občany nejsou primárně koncipovány pro knihovny, existují i příklady projektů, které dokazují, kam až se lze dostat za pomoci vlastní iniciativy. Některé lokální knihovní sítě totiž tuto specifickou problematiku musí řešit intenzivněji než jiné [Klajban, 2012].

Česká republika skloňuje problém se sociálně vyloučenými skupinami žijícími v ghettech, či skupinami, které jsou sociálním vyloučením ohroženy převážně v souvislosti s romskou menšinou. Ani statistiky a sčítání lidu nám však nemohou přinést přesná data týkající se počtu osob s romskou národností či osob s mateřským jazykem – romštinou. Zásadní totiž zůstává, jaká data občané uvedou jako ty, ke kterým se veřejně hlásí. Odborníci, kteří se potýkají s touto problematikou, analyzují možné příčiny neshod v soužití s většinovou společností.

„Výchova i pojetí života Romů nevyhází z našich evropských tradic, a to je zřejmě základ velké části problémů. Ve většinové společnosti je kladen důraz na jiné hodnoty, život a výchova dětí je spatřována v zajištěné budoucnosti, podmíněné vzděláním. Naplnění stejných požadavků je automaticky předpokládáno i u romských dětí a dětí ze sociálně vyloučených rodin, a pokud se to nedaří, je to pak považováno za oboustranné selhání.“ [Burešová, 2012]

V této oblasti je více než kde jinde, doporučována spolupráce s externími organizacemi. Zejména s těmi, které mají s prací se sociálně vyloučenými skupinami bohaté zkušenosti a zaměřují se na jejich volnočasové aktivity. Neziskové organizace a různá občanská sdružení mohou své klienty a zejména děti, nenásilnou formou směřovat do knihoven. Zde se jich s patřičnou dávkou pozornosti mohou ujmout knihovničtí pracovníci. Kromě kurzů informační gramotnosti pro všechny věkové kategorie, jsou vhodné veškeré aktivity motivující k četbě a k vytváření návyků spojených s pravidelnými návštěvami knihoven. Poté je již možné využít metodiky pro většinové uživatele knihoven, přičemž program může zahrnout akce s romskou tematikou.

Přestože je většinou problematika sociálně nepřizpůsobivých vnímána v souvislosti s Romy, je třeba připomenout, že se týká všech obyvatel, tedy i obyvatel ne-romského původu. Pro pojem „sociálně nepřizpůsobiví“ neexistuje jednoznačná definice. Český právní řád jej vůbec nepoužívá. Místo toho se užívá termínu „*osoby ohrožené sociálním vyloučením*“, jako v případě Zákona o hmotné nouzi, který pod tento pojem zahrnuje také definici osoby, která „...*nemá uspokojivě naplněny životně důležité potřeby vzhledem k tomu, že je osobou bez přístřeší*“² [Česko, 2006]. Tím se dostáváme k dalšímu zásadnímu tématu a tím je problematika poskytování služeb lidem bez domova.

Bezdomovectví je celospolečenským jevem, který řeší vlády a instituce celého světa. V souvislosti s knihovnami se o tomto jevu mluví v posledních letech mnohem častěji, protože knihovny mnohdy nemají účinné nástroje, sloužící k omezení přístupu osobám, které chtějí využít jen sociální zařízení (ať již k osobní hygieně či ke spánku), nebo je v zimních měsících přiláká teplo a svou přítomností znepríjemňují návštěvu knihovny ostatním uživatelům. Městská knihovna v Praze na Mariánském náměstí byla dokonce okolnostmi donucena zaplatit si služby bezpečnostní agentury [Oppelt, 2013]. Ukazuje se tedy, že bezdomovci již bývají pravidelnými návštěvníky knihoven. Program zahájený v San Franciscu na pomoc lidem bez domova dokazuje, že bez stanovení určitých pravidel se v tomto případě knihovny neobejdou. V tamní veřejné knihovně bylo postupně zakázáno spát, ležet na zemi, naopak vyžadována byla základní osobní hygiena [Nieves, 2013].

Tento druh komunitních aktivit poskytují knihovny s cílem zlepšit situaci lidem, kteří se ocitli bez střechy nad hlavou. Bez ohledu na to, zda tímto způsobem žijí z vlastní vůle nebo se do takových podmínek dostali vlivem negativních životních okolností. Z konkrétních činností vhodných pro pořádání ve veřejných knihovnách zde můžeme jmenovat např. besedy ve spolupráci s neziskovými organizacemi, nadacemi, charitou a spolky, které se touto problematikou profesionálně zabývají, kurzy informační gramotnosti, dále činnosti, jež souvisí s aktivitami pro nezaměstnané tzn. zlepšující postavení jedince na trhu práce. Zásadní je zde snaha o opětovnou integraci do společnosti a poskytování intelektuálních stimulů.

Je třeba si uvědomit, že v mnohých bodech se služby pro cílové skupiny prolínají. Někde je možné oslovit několik skupin najednou např. v případě mezigeneračních aktivit (předčítání seniorů dětem, a naopak programy, kde děti učí seniory práci s počítačem), aktivit pro rodinu. Také některá opatření a úpravy se dotýkají hned několika oblastí. Jako v případě zbudování bezbariérového

² odst. 6 b)

přístupu, který je přínosem předně pro handicapované čtenáře, usnadňuje však přístup do knihoven také seniorům a osobám s dětskými kočárky.

Ukazuje se, že mnohá z opatření původně zacílená pro jednu skupinu uživatelů se specifickými potřebami, lze vnímat komplexně. Při budování strategie poskytování komunitních služeb pak lze využít právě takových kroků, které povedou ke zvýšení počtu uživatelů knihoven více cílových skupin najednou.

1.5. Komunitní aktivity knihoven ve světě

Průzkumy jednoho z nejvýznamnějších knihovnických center světa - OCLC (Online Computer Library Centre) – z roku 2010 ukazují, že více než 37% respondentů z řad obyvatel USA zasažených ekonomickými změnami, začalo významněji využívat služby poskytované knihovnami právě v souvislosti s ekonomickou recesí. Zatímco zábavní průmysl a prodej CD, DVD a knih zaznamenal mohutný pokles, knihovny registrují nárůst uživatelů a zájmu o jejich služby. V první řadě o poskytování bezplatného připojení k Wi-fi síti nebo využití výpočetní techniky. Pro mnohé jsou nyní knihovny jedinou alternativou [Gauder, 2011].

Komunitní služby ve světě zahrnují i cílové skupiny, které v České republice zatím zahrnuty nejsou. Jednou z nich je nabídka aktivit pro komunitu gayů a lesbiček. Přestože je této tematice v médiích ponechán dostatečný prostor, veřejné knihovny se v České republice zatím tímto směrem neobracejí. Americká asociace ALA (American Library Association) vytvořila portfolio hlavních zdrojů tohoto tématu, kde se mimo jiné uvádí, že knihovny mohou sloužit gayům, lesbičkám, bisexuálům a transgender komunitám tím, že jsou reflektováni při budování knihovního fondu. Pro takovouto součást populace, která je často předmětem diskriminace, může být přínosem přístup k informacím a komunitní programy, jež poskytuje jejich knihovna [Outreach, 1996].

Výše zmíněná asociace také zaštitila vznik organizace **GLBTRT** (Gay, Lesbian, Bisexual and Transgender Round Table), která se zavázala sloužit informačním potřebám profesionálních knihoven, ale také zajišťovat přístup a informace individuálním potřebám jednotlivců z řad gayů, lesbiček, bisexuálů a členů transgender komunit. Mezi dalšími body, které si tato organizace klade za cíl, najdeme např.:

- rozvíjet, podporovat a hájit neomezený přístup k informacím všech uživatelů knihoven
- podporovat zlepšování kvality, množství a dostupnosti knihovnických materiálů a služeb se zvláštním významem nebo užitečností pro tyto komunity
- pracovat na odstranění pracovní diskriminace v knihovnách, archivech a informačních centrech a poskytovat pracovní příležitosti členům těchto komunit

- navazovat spolupráci se skupinami mimo ALA [Gay, 1996].

Zejména ve Spojených státech amerických se můžeme setkat s další specifickou problematikou, a sice s přistěhovalectvím. Přistěhovanci, nebo také imigranti, se do zemí po celém světě, ale zejména do Jižní Evropy a Severní Ameriky, přesouvají z mnoha důvodů. Nejčastěji se jedná o příčiny ekonomické, náboženské či politické. Iniciativy na pomoc osobám, které se ocitly v cizí zemi, bez znalosti jazyka a společenských vazeb, pouze s omezenou podporou státu, jsou velmi potřebné a mohou pomoci zlepšit kvalitu života lidí, žijících dočasně, ale často i dlouhodobě, v ne zcela vyhovujících podmínkách.

Jednou z takových iniciativ je **The Welcome To Your Library (WTYL)**. Tento program vznikl ve Spojeném Království na základech pilotního projektu z roku 2003. Jedná se o národní program, který podporuje přistěhovalce a žadatele o azyl. Je určen knihovnickým pracovníkům, lidem, kteří spolupracují s imigranty případně s knihovníky a odborníkům, kteří se podílejí na vzniku příslušné legislativy. Přistěhovalcům a žadatelům o azyl, přinášejí cenné zdroje informací např. z oblasti práva. Podílí se na zlepšení spolupráce mezi souvisejícími organizacemi a snaží se zvýšit povědomí mezi příslušníky této cílové skupiny o knihovnami poskytovaných službách [Welcome, 2007].

Nábožensky orientované komunitní služby veřejných knihoven nemají v České republice dostatečně silnou cílovou skupin. Z necelých 60% obyvatel se přiklání k ateismu, a o zbytek procent se dělí 3 zásadněji zastoupené náboženské směry. [Náboženské, 2003]. Církvě jsou u nás navíc vnímány jako samostatné instituce, jejichž služby jsou snadno dostupné a mají základ v dlouholeté tradici. Tato situace je však odlišná již od našich nejbližších sousedů (např. Polsko) po početně silné náboženské skupiny věřících, církví a náboženství v USA. Zde se knihovny aktivně zapojují do spolupráce s náboženskými skupinami, protože zde existuje společenská poptávka. Dalším aspektem při poskytování komunitních služeb náboženským skupinám je posouzení, zda knihovna v rámci svého rovného přístupu neposkytuje prostory sektám či náboženským skupinám vyznávajícím společensky kontroverzní hodnoty. Tato otázka je mezi odbornou veřejností ve Spojených státech velmi aktuální, ovšem je třeba vycházet z faktu, že žádný soud doposud v této věci nepřistoupil k zákazu pořádání některých náboženských komunitních služeb. Americká asociace ALA v publikaci *Intellectual Freedom Manual* proto doporučuje, aby veřejné knihovny poskytovaly služby všem náboženským skupinám bez rozdílu [Religion, 2010].

1.6. Propagace komunitních aktivit

Dosavadní rozbor se věnoval tématice komunitních aktivit z hlediska služeb poskytovaných knihovnou. Pro efektivní oslovování cílových skupin, však musíme znát také problematiku

marketingu. „*Bez kvalitního marketingu, který musejí dělat v knihovně všichni, bez marketingového a strategického plánování plánuje knihovna svůj konec.*“ [Svobodová, 2012]. Základem je důkladná znalost skupin, které se knihovny snaží zaujmout pro svůj záměr. Důležitá je také znalost prostředí. Poté je nutno zvážit finanční náročnost a použít nejvhodnější způsoby propagace. Kvalitní prezentace přínosů pořádaných akcí může přispět k získání lepší pozice u zřizovatele, ujištění sponzorů o efektivně vynaložených finančních prostředcích a k oslovení sponzorů nových.

Doporučuje se také efektivní využití nástrojů Public relations, které knihovně mohou pomoci získat dobrou image a zlepšit pozici v rámci komunit. Mezi tyto nástroje patří kvalitní prezentace komunitních aktivit v médiích (TV, rozhlas, tisk, internet). Vytvoření dobrého jména navíc knihovna může využít jako protihodnotu ve vyjednávání se sponzory. V této souvislosti je třeba upřesnit význam hodnot, na kterých je postaven tento mnohdy podceňovaný vztah. Sponzoring je totiž obchodní transakce mezi rovnocennými subjekty a má komerční přínos pro obě strany (při zachování věrohodnosti, jedinečnosti, publicity a etiky konceptu). Nejedná se tedy o dárcovství ani o mecenášství, ale o oboustranně výhodný obchod [Johnová, 2008].

Knihovny by samy měly vyhodnocovat zpětnou vazbu. Je možné využít dotazování formou klasického papírového dotazníku nebo dotazování „*na zastavení*“ dále je možné využít e-mailové dotazníky (ty ale mají nízkou návratnost) nebo internetovou anketu umístěnou na stránkách knihoven nebo na sociálních sítích [Johnová, 2008]. Vyhodnocení závěrů by pak mělo přinést stanoviska, zda měl realizovaný záměr pozitivní ohlas u uživatelů, případně o jaký další typ služeb je v dané lokalitě zájem. V ideálním případě by mělo následovat vyhodnocení všech podnětů a analýza stížností.

Stěžejním předpokladem pro oslovení co nejširšího spektra uživatelů je ale vždy vhodně vytvořený program. Jen s ním může knihovna uvažovat o pokročení k budování efektivních způsobů využití marketingové komunikace. „*Chce-li knihovna zaujmout pozornost, musí být výjimečná. Všechny aktivity knihovny, které jsou výjimečné, ojedinělé, atraktivní, představují hlavní prostředek formování její identity.*“ [Foberová, 2008].

Na závěr je nutno ještě dodat, že mohou nastat situace, kdy je naopak potřebné účastníky odradit od navštěvování komunitních aktivit. A sice v případě, kdy jsou komunitní aktivity knihoven zneužívány k jiným účelům, než jsou poskytovány (např. v případě bezdomovců). Komunitní služby jsou samozřejmě nutně nabízeny všem uživatelům bez ohledu na sociální poměry, ze kterých přicházejí. Je ovšem nutné zajistit, aby se všichni účastníci aktivit cítili příjemně. Aby přístup uživatelů vycházel z ochoty podílet se na daném programu.

Další případ, kdy je nutno omezit počet osob účastnících se komunitních aktivit nastává, když je poptávka tak vysoká, že by účast většího počtu návštěvníků snižovala estetický zážitek jednotlivce (např. při výstavách, vernisážích), či neumožňovala dostatečnou interakci s představiteli programu (literární besedy, workshopy, kurzy rukodělné tvorby, jazykové kurzy aj.). Pro tyto případy je vhodné využít dostupné demarketingové nástroje. V úvahu přichází např. omezení počtu míst, časové omezení, věkové omezení (u aktivit pro děti, mládež, seniory), případně podmínka předchozí registrace.

2. Komunitní aktivity knihoven ve středočeském kraji

Do výčtu zkoumaných knihoven z hlediska nabízených komunitních činností jsem vybrala veřejné knihovny, které jsou významné jednak svým zastoupením z hlediska kraje a jednak svou významnou činností v tomto směru.

Sedlčanská knihovna je zásadním příkladem realizovaného marketingového záměru komunitní činnosti a svými výsledky dosahuje celorepublikového významu. Díky širokému rozsahu nabízených služeb, kterým efektivně oslovuje většinu cílových skupin, se řadí na čestné místo nejvýznamnějších komunitních knihoven v České republice. Bývá také označována jako tzv. *rodinná knihovna*.

Knihovna Jana Drdy v Příbrami, rozlohou největším městem středočeského kraje, svou činností směřuje k podpoře regionu a těží z účelné spolupráce s dalšími významnými institucemi města Příbram. Její komunitní činnost byla podpořena získáním grantu mezinárodně uznávané nadace.

Kladno je s více než sedmdesáti tisíci obyvateli nejlidnatějším městem středočeského kraje. Dle údajů uváděných knihovnou na webových stránkách měla v roce 2012 knihovna 4.344 registrovaných čtenářů [Městská, 2012].

Jako zástupce menších měst s počtem obyvatel nepřesahujícím pět tisíc jsem vybrala město Zruč nad Sázavou. Důkazem, že veřejná knihovna může nabídnout kvalitní výběr z komunitních služeb i na malém městě, je Městská knihovna Zásmyky s 316 registrovanými čtenáři a 1048 návštěvníky realizovaných akcí v roce 2011 [Městská, 2013].

2.1. Městská knihovna Sedlčany

Městská knihovna v Sedlčanech se může chlubit opravdu dlouholetou tradicí. V roce 2012 totiž oslavila 130 let výročí svého vzniku. Zahájení provozu knihovny předcházelo založení spolku Občanská beseda. Původně spolková knihovna slouží veřejnosti od roku 1896. V roce 1941 se rozrostla o dětské oddělení. Dalším zlomem v historii knihovny byl rok 1952, kdy se knihovna, do té doby vedená dobrovolníky, stala knihovnou profesionální a začala plnit funkci okresní knihovny pro tehdejší sedlčanský okres. Systém Informačního vzdělávání zde funguje již od 70. let. Toho času ještě v rámci programu Mládež a kultura. Knihovna se velice výrazně vepsala do dějinného vývoje komunitních služeb. Její aktivní přístup k poskytování komunitních služeb se zásadně projevil i ve statistikách, konkrétně v počtu čtenářů. Oproti republikovému průměru (cca 15%) totiž

knihovnu navštěvuje dvojnásobné množství obyvatel města, v roce 2011 to bylo dokonce 34,3%. Počet dětských čtenářů byl v témže roce 76,3% oproti republikovému standardu 25% [Ševr, 2012].

2.1.1. Projekt Lukášek

Rozhodně nezanedbatelný význam má komunitní projekt Lukášek. Název vznikl podle svatého Lukáše, který je patronem lékařů a umělců, zejména malířů. Vznikl v roce 2003 a je orientován hlavně na oblast výtvarného umění a literatury. Do tohoto projektu se zapojilo hned na počátku svého vzniku 11 institucí. Od škol a školek, přes ústavy sociální péče až po domov důchodců. Původně sestával ze tří programů:

- „**Ikdyž jsme odlišní, žijeme tu společně**“ – spoluprací na výtvarném díle se snaží tento projekt sblížovat lidi
- „**Až budeš velký, staneš se výtvarníkem**“ – série výstav
 - Malí ilustrátoři (pro žáky 2. tříd)
 - Budoucí slavní (žáci přijatí na umělecké školy)
 - Letní výstava prací studentek Střední umělecké školy textilních řemesel v Praze
 - výstavy zkušených výtvarníků
 - výstavy z kurzu Lukáš
- **Rozšiřování znalostí v oboru** – přednášky, workshopy pro pedagogy i veřejnost zaměřené na výtvarné umění
 - výtvarně orientované víkendové kurzy
 - série přednášek s odborníky
 - kurzy Lukáš (kurzy portrétu a figurální kresby)
 - kurzy paličkování pro dospělé
 - výtvarné dílny pro děti
 - poradenské služby z oblasti výtvarného vzdělávání

Za projekt Lukášek byla v roce 2009 knihovna oceněna státní cenou Knihovna roku.

Svůj program ale sedlčanská knihovna obohatila také o mnoho dalších projektů. **Kdo jsem a odkud jsem???** je iniciativou, jež vyvíjí snahu prolomit izolovanost mezi organizacemi i jednotlivci. **Prostor v nás a kolem nás** zase připomíná, jak je důležité podílet se na tvorbě konkrétních podnětů adresovaných příslušným orgánům a sami se snažit o zlepšení úrovně prostoru, v němž žijeme. Tento projekt si klade nemalé cíle. Z vybraných je to např. „*budování estetických hodnot*“, „*rozvoj tvořivosti a empatie*“, „*respekt k architektuře*“, „*budování mravních hodnot u dětí*“ apod. Jedním z výstupů tohoto projektu (krom předložení samotných návrhů městskému zastupitelstvu) byl happening ve městě.

Ve výčtu bohatého programu nesmí chybět ještě vzdělávací a osvětové akce jako jsou např. **Jak se žije lidem s handicapem** (beseda), **Jak naučit děti hospodařit s penězi, stříh videa na PC**. Sedlčanská knihovna se však nevyhýbá ani nezvyklým tématům jakými jsou duchovno a esoterika, alternativní medicína, filosofie, grafoterapie, ale také ryze praktická témata jako např. biopotraviny, pečení domácího chleba, pěstování bylin a mnoho dalšího. Z bohatého výběru žánrů zde najdeme zastoupení snad všech možných realizovatelných aktivit: výstav, besed, křtů knih, přednášek, vernisáží, autorských čtení, hudebních koncertů, workshopů, tiskových konferencí, cestopisných akcí, divadelních představení, dokonce tělesné cvičení (Qigong) aj. [Městská, 2013].

Nejen díky všestrannosti svého programu a modernímu přístupu k poskytování komunitních služeb získala Městská knihovna Sedlčany ocenění Městská knihovna roku 2010 a 2012 (v kategorii měst s 5.500 – 10.000 obyvateli). Za program poskytovaný dětským čtenářům se knihovna umístila v roce 2007 na druhém místě v celostátní soutěži Kamarádka knihovna. O dva roky později již dosáhla na první místo a podařilo se jí získat cenu Kamarádka knihovna 2008 [Tauberová, 2010]. Toto ocenění bylo spojeno také s hodnotnou výhrou. Konkrétně se jednalo o bibliobox, který uživatelům sedlčanské knihovny umožňuje vracet knihy 7 dní v týdnu a díky praktickému umístění (na náměstí) přispívá k uživatelskému komfortu.

Kromě graficky strohých webových stránek poskytuje knihovna od srpna roku 2010 také aktivní interakci se svými čtenáři na sociální síti Facebook.

2.2. Knihovna Jana Drdy v Příbrami

Další významnou veřejnou knihovnou v souvislosti s tématem komunitních aktivit středočeského kraje je Knihovna Jana Drdy. Tato instituce byla založena 1. 10. 1990 v Příbrami, jako knihovna lidová. Kromě několika stěhování se zásadnější změny začaly odehrávat až v období po druhé světové válce, kdy knihovna získává statut knihovny okresní a významněji roste jak počet jednotek knihovního fondu, tak počet čtenářů. Počátkem 50. let se na Příbramsku začíná rozvíjet průmysl a ten dá vzniknout novým sídlištím. V šedesátých letech již vzniká střediskový systém vytvářející základní knihovní síť příbramského okresu. V roce 1984 knihovní fond čítá na 150 000 svazků. Důležitým historickým bodem je pak rok 1990, kdy u příležitosti 90. výročí založení knihovny, přijímá tato instituce současný název vzdávající hold příbramskému rodáku, spisovateli, Janu Drdovi. Rok 1993 znamenal rozšíření o informační centrum. O tři roky později knihovna přešla na automatizovaný systém, začala vydávat měsíčník Příbramský zpravodaj, občasník Kouř, také stála za vydáním několika malonákladových publikací a prací regionálních autorů [Knihovna, 2008].

Hlavní budova má kromě oddělení dospělých také dětské oddělení, nechybí ani studovna. Co se ovšem týká přesahu standardně nabízených služeb, knihovna navíc poskytuje portfolio služeb informačního centra. Dvě strategicky výhodně umístěné pobočky umožňují místní veřejnosti, ale zejména turistům využívat zdroje informací o městě i regionu. Oddělení regionálních služeb knihovnam své regionální příslušnosti dále zajišťuje tyto služby: poradenská a konzultační činnost, statistika knihovnických činností, vzdělávání, odborné semináře a porady, tvorba výměnného knihovního fondu, pomoc při revizi fondů a automatizaci. Knihovna má další dvě pobočky, přičemž jedna má bezbariérový přístup a zajišťuje individuální distribuci půjčovaných knih do Domu s pečovatelskou službou Příbram. Pro dětské oddělení příbramské nemocnice je zajišťován program každodenního předčítání. Poskytují také možnost práce se speciálně upraveným softwarem pro zrakově znevýhodněné. Pobočka v Březové hoře se oproti tomu může chlubit získáním grantu mezinárodně uznávané nadace Open Society Institute. Tato organizace již dvě desetiletí podporuje menšinově zastoupené komunity a propaguje otevřenou společnost s rovným přístupem k rasám, sociálním vrstvám, pohlaví, sexuální orientaci a občanství [Open, 2013].

Získání finančních prostředků umožnilo vznik klubu **Bojujeme proti nudě**. Děti a mládež se mohou v rámci klubu realizovat ve výtvarné dílně, připraveny jsou také vzdělávací aktivity. Senioři se mohou setkávat na besedách či vycházkách směřovaných do dalších kulturních institucí regionu. Klub navázal spolupráci s místní základní školou i domovem důchodců a zajišťuje tolik přínosné mezigenerační setkávání dětí a seniorů [KJD, 2011].

Komunitní aktivity pro děti se hojně zaměřují na problematiku drogové prevence (jsou realizovány také pro rodiče dětí). V programu ale najdeme také přednášky např. z historie Příbrami, o důlních katastrofách (ve spolupráci s hornickým muzeem Příbram), přednášky na téma zdraví pro seniory také cestopisné besedy a přednášky z dějin umění. Realizován je také hudební program např. flétnový recitál, křty knih a literární soutěže [Knihovna, 2012].

2.3. Městská knihovna Kladno

Tato knihovna s mladou historií se skládá ze šesti poboček původně zařazených v organizační struktuře Středočeské vědecké knihovny v Kladně a informačního centra. Veřejnosti začala sloužit teprve v lednu roku 2003. Z hlediska poskytování komunitních služeb kladenská knihovna zvlášť nevyniká.

Pro děti je každoročně realizováno **Pasování prvňáků na čtenáře** a **Noc s Andersenem**, pravidelně také poskytují **knihovnicko-informační lekce** a besedy pro ZŠ. Knihovnické lekce jsou

určeny pro děti od předškolního věku do 9. tříd základních škol a je pro ně připraven průměrný program. Děti jsou od prvních sezení seznamovány se základní orientací v knihovně, s pojmy souvisejícími s knihami a jejich tvůrci. Žáci 4. - 9. ročníků mají být dokonce seznamováni s mezinárodním desetinným tříděním. Jednotlivé lekce jsou realizovány jednou ročně a jsou určeny pro konkrétní ročníky. Délka jedné besedy je 60-90 min. Stejnou frekvenci pořádání mají také tematické besedy pro děti. Tyto jsou zaměřeny převážně na pohádky (až po 6. ročníky), dále je dětem nabídnuta beseda o velikonocích a vánocích a některých dalších vybraných svátcích. Zastoupení zde najde ještě beseda o dobrodružné literatuře, cestopisné literatuře a humoristických románech. Starší děti mohou ještě navštívit přednášku *Kladno v osobnostech* a *Procházka Kladnem*. V roce 2012 knihovna uspořádala 198 knihovnických lekcí a společně s tematickými besedami pro mateřské školy a základní školy se jich zúčastnilo více než čtyři tisíce dětí. Toto číslo napovídá, že o poskytovaný program knihovny je ze strany vzdělávacích institucí města zájem, ovšem nabízená témata se kryjí s tématy probíranými ve školních třídách a ve srovnání s ostatními komunitními činnostmi veřejných knihoven středočeského kraje podobného či menšího významu bych je hodnotila jako méně atraktivní.

Dle výroční zprávy knihovny z roku 2011 bylo v oddělení čítárny uspořádáno 5 besed s autory. Všichni uživatelé se mohou zúčastnit soutěže o nejlepšího čtenáře, tedy spíše o uživatele, jež si půjčuje nejvíce knih [Městská, 2012].

2.4. Městská knihovna Zruč nad Sázavou

Veřejná městská knihovna ve Zručí, se oproti ostatním může chlubit přehlednými a uživatelsky příjemnými webovými stránkami. Jsou novinkou fungující od roku 2012 a rozhodně nabízí přitažlivé prostředí pro zjišťování aktuálního portfolia nabízených služeb.

Knihovna zahájila svou historii profesionální instituce v roce 1972. Své sídlo měla městská knihovna ve zručském zámku a sloužila jako středisková pro 12 podřízených institucí. Během let se knihovna rozrůstala, bylo zřízeno dětské oddělení. Konečně roku 2012 knihovna získala adekvátní prostory ve Spolkovém domě.

Pro školní děti knihovna nabízí účast v literárním kroužku **Klubko**, předškolní děti zase docházejí ke každotýdennímu předčítání. Pro základní, mateřskou, ale i zvláštní školu jsou realizovány vzdělávací lekce zaměřené na získání znalostí z oblasti práce s informacemi [Vilimovská, 2012].

Dalšími zajímavými akcemi je např. esoterická přednáška *Reiki a mocná síla lidské mysli*. Pod názvem *Bobky od Bobka* se skrývá beseda s ředitelem pražské ZOO, kde byla prezentována

stejnomená kniha. Z cestopisů byla nabídnuta přednáška o národních parcích USA, přednáška byla doplněna o prezentaci fotografií [Městská, 2012].

2.5. Městská knihovna Zásmyky

Pravou ukázkou, jak lze kreativně sestavovat program komunitních aktivit i na relativně malém manipulačním prostoru, který nám nabízí město do dvou tisíc obyvatel, se můžeme inspirovat ve městě Zásmyky. Z oficiálních stránek města s historií sahající až do třináctého století se můžeme dočíst strohou informací o účelu a předmětu činnosti zařízení: „*Městská knihovna Zásmyky byla založena za účelem péče o městský knihovní fond a jeho rozšiřování, půjčování knih a časopisů veřejnosti a zajišťování kulturní a osvětové činnosti pro mládež ve městě.*“ [Městská, 2013]. Za touto strohou definicí se ale skrývá bohatý program komunitních aktivit.

Cesta sedmi kostelů je jednodenním putováním po církevních památkách regionu, jehož součástí je zhlédnutí výstavy, seznámení s historií, vystoupení sboru a nakonec je možné se zúčastnit mše svaté. **Kmochův jarní pochod aneb Ze Zásmyk do Zásmyk** je 8-10 km dlouhý pochod, pojmenovaný po významném rodáku, hudebním skladateli Františku Kmochovi.

V knihovně byla také realizována humanitární sbírka a sbírka věcných darů na podporu dětského domova Strančice u Řičan. Při knihovně také funguje **Dámský klub**, v jehož rámci se odehrála např. přednáška věnovaná tématu výskytu českého granátu v místním vodním toku Bečvarka.

Z kategorie výstav proběhla prezentace prací žáků Základní umělecké školy Zásmyky a za povšimnutí rozhodně stojí také výstava 3D fotografií města a přilehlého okolí, doplněná o promítání krátkých videí se stejnou tematikou. Cestopisný žánr zastupuje realizovaná výstava **Tváře orientu**, která mapuje cesty fotografky Marcely Honsové severní Afrikou.

Nejvýznamnější jsou ale zastoupeny rukodělné kurzy a workshopy prezentované pod názvem **Tvoření v knihovně**. Pro děti i dospělé knihovna nabízí účast v tvořivých dílnách, kde se mohou seznámit s technikami práce s modelovací hmotou FIMO, pletením z pedigu, malováním na hedvábí, tvorbou vánočních ozdob, vyšíváním, batikováním, skládáním z papíru, výrobou ozdob z korálek a drátků, dekorování textilu a mnoho dalšího.

Tato veřejná knihovna v roce 2010 realizovala 43 a v roce 2011 39 akcí, kterých se zúčastnilo v roce 2010 753 a v roce 2011 1048 návštěvníků [Městská, 2013].

Obr. č. 3 Městská knihovna Zásmyky

3. Průzkum

Pro svou práci, jsem se rozhodla zpracovat dotazníkový průzkum. Hlavním cílem bylo zjistit více informací o názorech uživatelů, ale i tom, zda se tyto názory a teze shodují s očekáváním a předpoklady pořadatelů takových aktivit, tedy knihovnických pracovníků. Průzkumy jsem vytvořila ve dvou verzích. První, Komunitní funkce veřejných knihoven (středočeský kraj), byl určen pro zaměstnance knihoven, a malý počet otázek (celkově 7 otázek) měl zajistit, že respondenty nebude odrazovat čas, strávený vyplňováním. Druhé dotazníkové šetření, Zájmové aktivity nabízené knihovnami ve středočeském kraji, obsahovalo otázek 9 a cílovým respondentem byl uživatel knihovny či obyvatel středočeského kraje. Oslovila jsem knihovny středočeského kraje, kontakty jsem čerpala z webu Středočeské vědecké knihovny v Kladně [Adresář, 2013]. Přestože jsem oslovila bezmála stovku knihoven středočeského kraje a ve výzvě k vyplnění připojila žádost o umístění dotazníku na sociálních sítích, konečný počet respondentů zůstal na čísle 21 a knihovničtí pracovníci vyplnili dotazníků celkem 34.

3.1. Zájmové aktivity nabízené knihovnami ve středočeském kraji

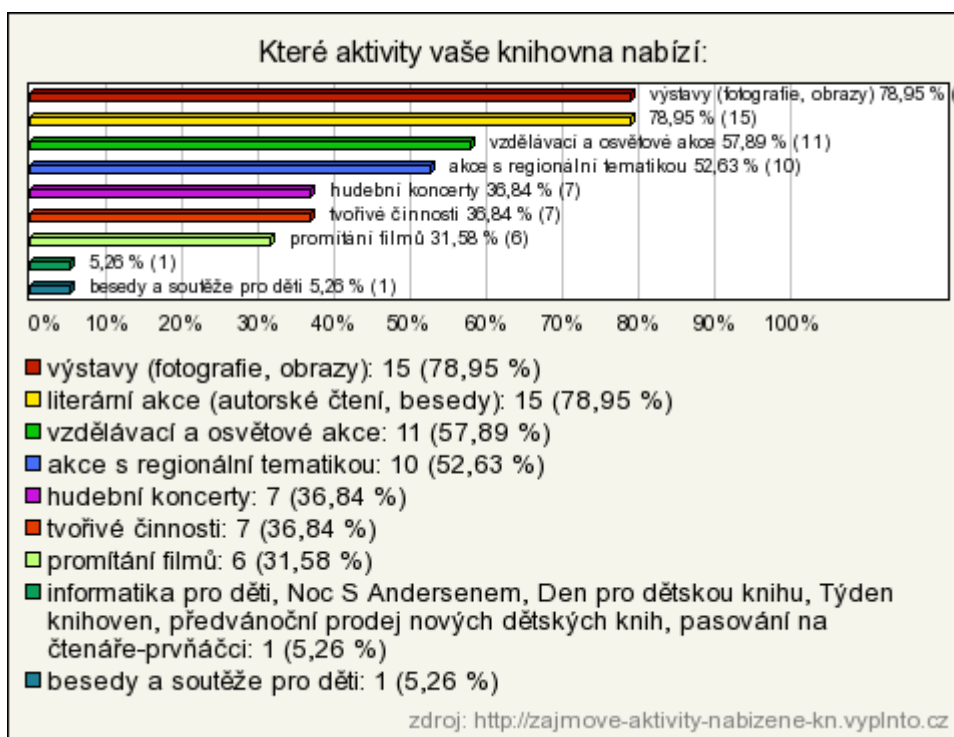
Jak již bylo řečeno, celkový počet otázek tohoto šetření bylo 9. Z vyhodnocení výsledků první otázky se můžeme dozvědět, že tyto dotazníky vyplnilo 85% žen a 15% mužů. Z hlediska věku (ot. č. 2) měla největší zastoupení skupina 45-59 let (45%), dále 15-29 let (35%) a skupina 30-44 a 60 let a více byla zastoupena shodně každá deseti procenty. Co se týká dosaženého vzdělání (ot. č. 3), nejvíce respondentů byli lidé se středoškolským vzděláním s maturitou, na druhém místě skončili vysokoškolsky vzdělaní obyvatelé středočeského kraje, z deseti procent se jednalo o respondenty s vyšší odbornou školou a pouze jeden (5%) uvedl středoškolské vzdělání bez maturity.

Otázka č. 4

Následující otázky mapovaly konkrétní problematiku poskytování komunitních aktivit. Při vyhodnocování následujících výsledků, je třeba nejprve zohlednit fakt, že v otázce č. 4, uvedlo 95% respondentů, že vědí o tom, že knihovna nabízí aktivity, jako jsou např. zájmové kroužky, kulturní či vzdělávací akce.

Otázka č. 5 zněla: Které aktivity vaše knihovna nabízí? Jednalo se o výčtovou, polouzavřenou otázku tj. s možností vlastní odpovědi [Řezanková, 2010]. Z nabízených možností zde byly na výběr tyto aktivity: výstavy (fotografie, obrazy), literární akce (autorské čtení, besedy), vzdělávací a osvětové akce, hudební koncerty, tvořivé činnosti, promítání filmů a akce s regionální tematikou.

Z uvedeného grafu je patrné, že nejvíce pořádanou aktivitou ve veřejných knihovnách jsou výstavy a literární akce. 11 respondentů uvádí, že jejich knihovna nabízí vzdělávací a osvětové akce a 10 akce s regionální tematikou. 7 uvedlo, že hudební koncerty a tvořivé činnosti a 6 promítání filmů. Kromě nabízených odpovědí se zde setkáváme navíc s další uváděnou komunitní činností. Jedná se o informatiku pro děti, Noc s Andersenem, Den pro dětskou knihu, Týden knihoven, předvánoční prodej nových dětských knih, pasování na čtenáře a besedy a soutěže pro děti.

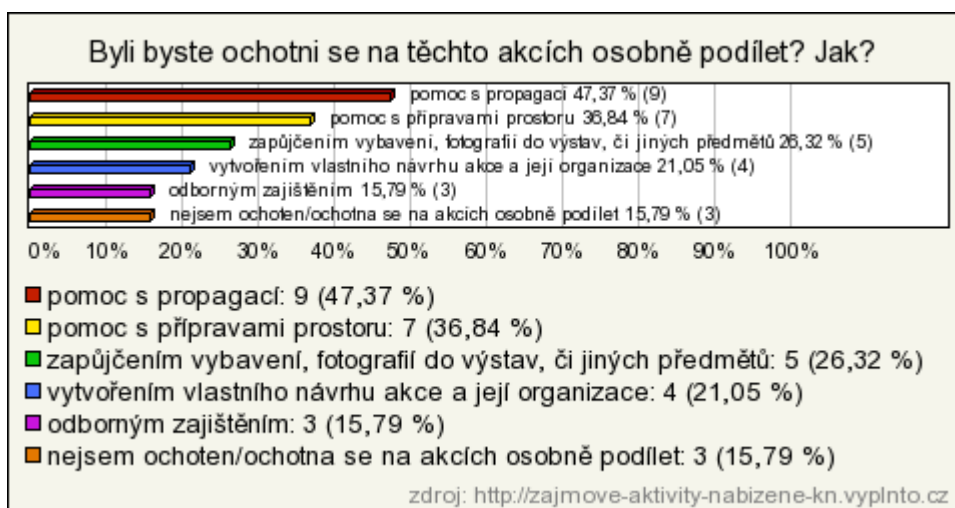
Otázka č. 6

Jednou z příčin nedostatečného zájmu o komunitní aktivity nabízené knihovnou může být, jak již bylo řečeno výše, neefektivní využití marketingových nástrojů, konkrétně propagace. Další otázka proto směřovala ke zjištění, zda obyvatelé středočeského kraje mají povědomí o pořádaných akcích či nikoliv. Vzhledem k otázce č. 4 (Víte o tom, že knihovna nabízí aktivity, jako jsou např. zájmové kroužky, kulturní či vzdělávací akce?) je tato otázka zároveň otázkou kontrolní. Zjišťovala, zda respondenti považují informace poskytované knihovnou za dostatečné.

Co jsou jedny z hlavních úloh komunitních činností? Sbližování, setkávání, participace. Další otázkou byla dotazována ochota respondentů podílet se na akcích pořádaných knihovnou.

Otázka č. 7

Z výsledků průzkumu vyplynulo, že uživatelé knihovnických služeb jsou ochotni se podílet zejména na propagačních činnostech, tzn. rozšiřovat informace o pořádaných akcích. Toto zjištění může být pro knihovny velkým přínosem, pokud najdou efektivní způsoby, jak své uživatele do propagačních aktivit zapojit. Může se jednat o šíření tiskových, ale také elektronických propagačních materiálů upozorňujících na pořádané akce. Na základě těchto skutečností, by bylo užitečné zaměřit se na oslovování návštěvníků knihoven s úmyslem zapojit je do organizovaných činností. Participace a aktivní účast obyvatel regionu před samotnou realizací aktivit, může přinést výhody budoucí spolupráce, zdroj inspirace a nových nápadů a také okamžitou zpětnou vazbu. Zvláště v místech se sníženou personální kapacitou mohou prospět dobrému účelu např. soutěže o nejlepší podklady a nápady k realizaci komunitních aktivit. Pozitivní a silnou motivací je oficiální autorství takových akcí a v neposlední řadě také seberealizace.

Otázka č. 8

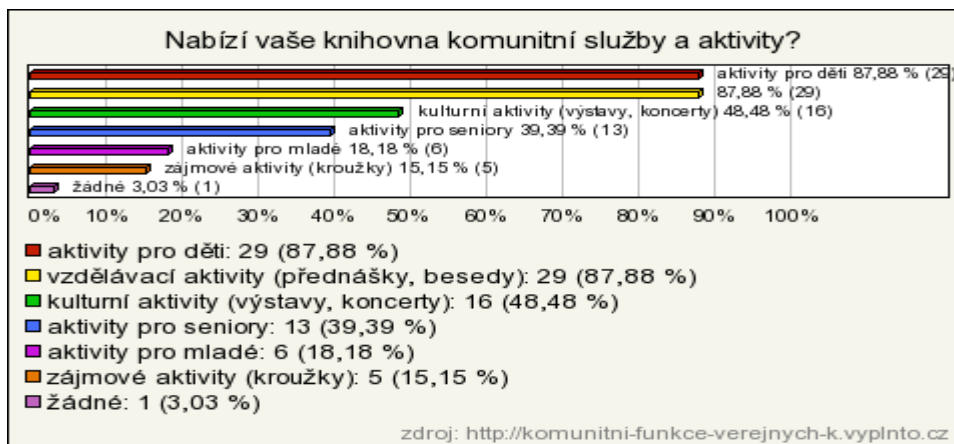

Jakými informačními kanály si však uživatelé přejí být informováni? Následující otázkou s možností vícečetné odpovědi bylo zjištěno, že elektronická pošta je nejpreferovanější cestou informace a komunikace mezi uživateli a pořadateli komunitních aktivit. Současně informace zveřejněné na webových stránkách knihoven tvoří druhou nejžádanější formu komunikace informací. Přímo v budově knihovny a z vývěsních ploch v ostatních veřejných prostorech bylo součtem označeno šestnáctkrát jakožto preferovaná možnost.

Devátým bodem dotazníku byla otevřená otázka poskytující prostor pro možné připomínky či náměty a nápady. Uvedené odpovědi však neobsahovaly skutečnosti, které by již nebyly obsaženy v předchozích vyhodnoceních.

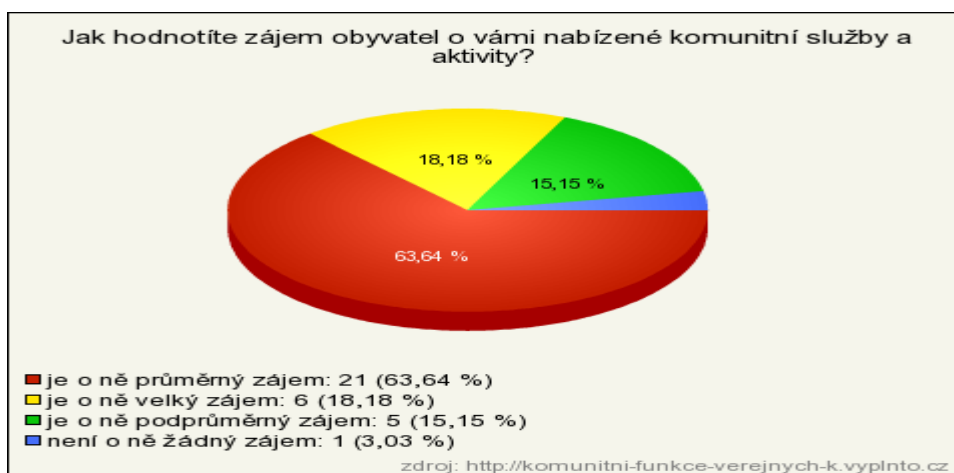
3.2. Komunitní funkce veřejných knihoven (středočeský kraj)

Otázka č. 1

Abychom se dozvěděli více o problematice poskytování komunitních služeb přímo od samotných institucí, bylo třeba dotazování formulovat velice konkrétně. První otázka byla vícečetná, respondenti mohli označit více jak jednu odpověď. Nejčastějšími komunitními aktivitami nabízenými knihovnami ve středočeském kraji, dle výsledků dotazníku, byly aktivity pro děti a současně vzdělávací aktivity (přednášky, besedy). Z 34 dotazovaných jich tyto odpovědi označilo 29. Aktivity z oblasti kultury pak označilo 16 respondentů. Aktivit pro seniory se v procentuálním vyjádření zabývá 39,39% oslovených knihoven. Na druhou stranu aktivity pro mládež jsou složitější problematikou, protože tato cílová skupina má obecně menší zájem se komunitních aktivit účastnit. Proto není ani velkým překvapením, že aktivity pro mladé zaujímají pouze 18,18 procentní zastoupení. Žádné komunitní služby a aktivity neposkytuje pouze jedna dotazovaná knihovna.

Otázka č. 2

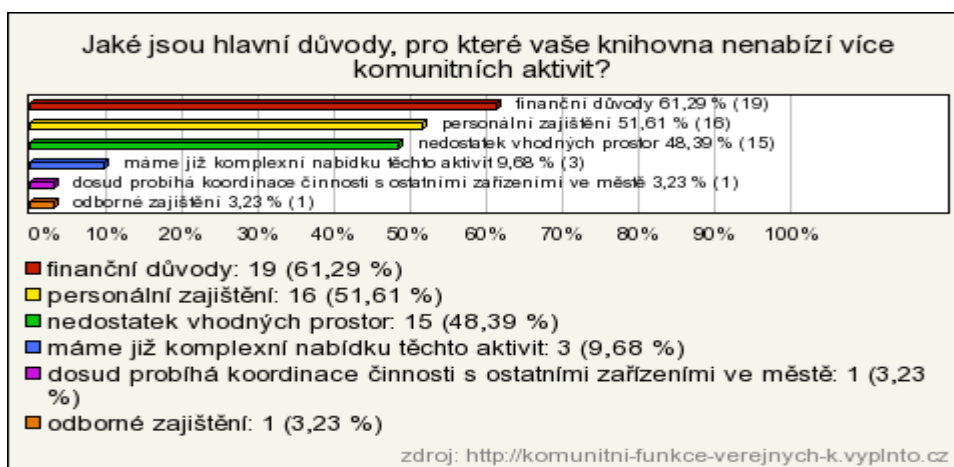
Na otázku jak knihovny hodnotí zájem o tyto služby, odpovědělo 63,64% (tzn. 21 dotazovaných z 34), že je o ně **průměrný zájem**. Odpovědi – je o ně velký zájem a je o ně podprůměrný zájem byly hodnoceny z méně jak dvaceti procent a pouze jeden respondent se domníval, že o ně zájem není žádný

Otázka č. 3

Otázka č. 3 sledovala o jaké z těchto služeb je největší zájem. Kromě otázky aktivit pro děti (87,5%) a vzdělávacích aktivit (56,25%) to jsou aktivity pro seniory (21,88%), kulturní aktivity (17,85%) a nejmenší zájem dle mínění knihovnických pracovníků je o zájmové aktivity (3,13%). Tato odpověď byla opět vícečetná a výsledky reflektují všechny zahrnuté odpovědi v procentuálním vyjádření.

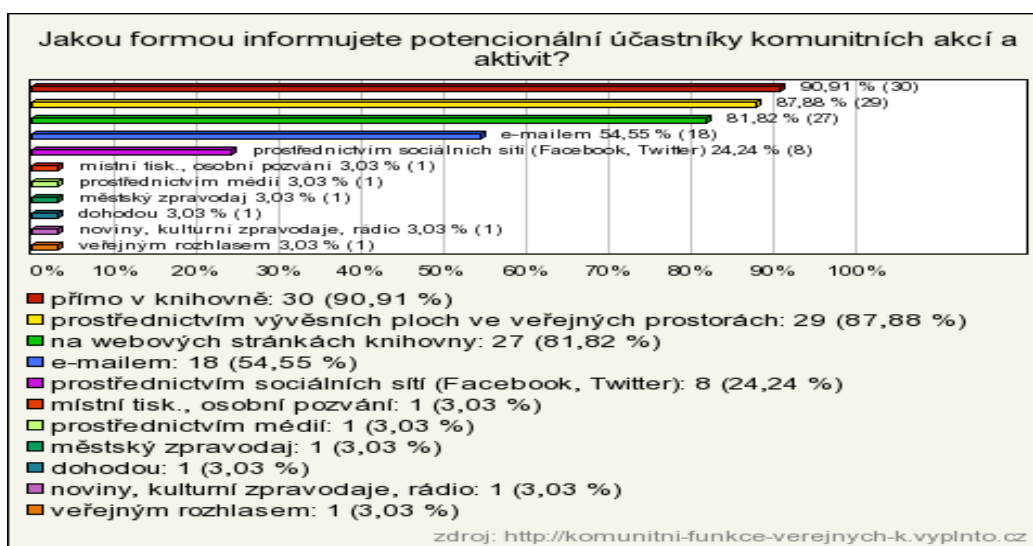
Otázka č. 4

Dále bylo dotazováno, jaké jsou hlavní důvody pro neposkytování komunitních služeb a funkcí. Tato problematika je samozřejmě mnohem složitější a diskuze na toto téma je v odborných kruzích velmi aktuální. Vzhledem k tomu, že se ve většině případů nejedná o jedinou vyčerpávající odpověď, respondenti měli opět možnost označit více odpovědí najednou. Nejčastějším argumentem pro skutečnost, že služby knihoven nejsou v tomto směru rozšiřovány, byly finanční důvody. Z 34 dotazovaných ji uvedlo 19 respondentů jako klíčovou. Zlepšit tuto situaci by mohla větší publicita vyhodnocovaných pozitivních výsledků a přínosů pořádání komunitních akcí. Prospěšná je také otevřená debata se zřizovateli a pověřenými zástupci měst a obcí. S finanční situací v knihovnách úzce souvisí také druhá nejčastěji uváděná skutečnost, a tou je nedostatečné personální zajištění (51,61%). Nedostatek vhodných prostor vyhodnotilo dalších 15 respondentů jako omezující aspekt z hlediska nabízených aktivit. V mnoha případech, kde existuje reálná možnost rozšiřování realizačního prostoru, za předpokladu větších či menších stavebních úprav, je tato otázka opět součástí problematiky financování.

V každém smyslu pozitivním výsledkem je označení výroku, že knihovny již mají komplexní nabídku těchto aktivit. Tuto odpověď potvrdili 3 dotazovaní. V otevřené části byla zaznamenána ještě poznámka, doplňující dosud probíhající koordinaci činností s ostatními zařízeními ve městě.

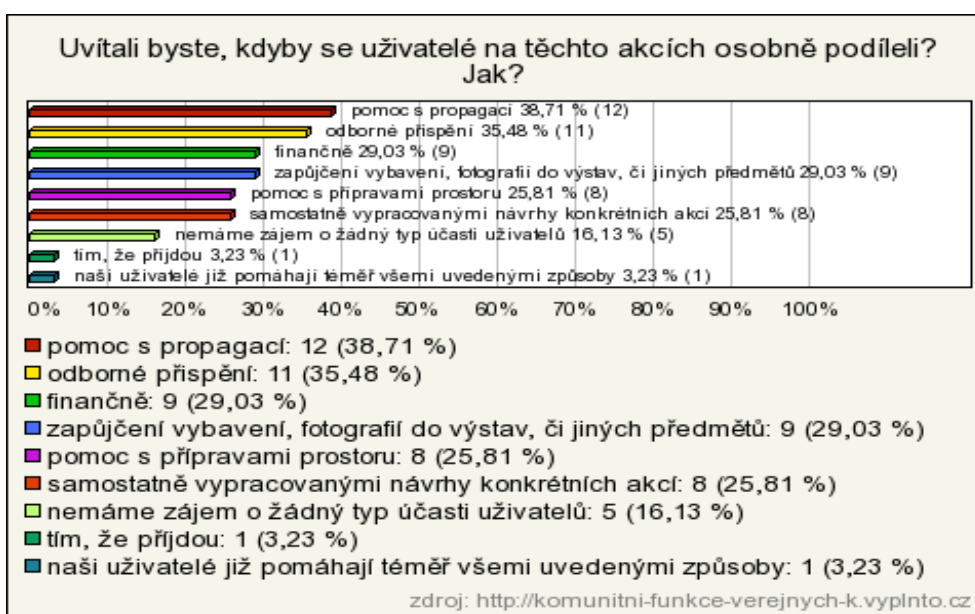
Otázka č. 5

Z vyhodnocených odpovědí předchozího dotazníku jsme se dozvěděli, že uživatelé si přejí být o akcích pořádaných knihovnou informováni předně prostřednictvím elektronické pošty. Když byla tato otázka položena přímo těm, jež služby poskytují, tedy jaká je nejčastější

forma komunikace těchto informací, nejčastěji udávanou odpovědí bylo přímo v knihovně (90,91%). Na druhém místě jsou vývěsní plochy ve veřejných prostorách (87,88%) a na webových stránkách knihovny (81,82%). Forma preferovaná uživateli (e-mailem) byla označena jako využívaná z 54,55% respondentů. 24,24% označilo sociální sítě a alternativní textová odpověď doplňovala navíc místní tisk, osobní pozvání, rádio a veřejný rozhlas

Otázka č. 6

Uvítali byste, kdyby se uživatelé na těchto akcích osobně podíleli? Invertovaná forma této otázky byla již položena v dotazníku adresovaném samotným uživatelům. Jak již bylo řečeno, uživatelé prostřednictvím výsledků šetření vyjádřili ochotu podílet se zejména na činnosti spojené s propagací komunitních aktivit. A právě zde se vyskytuje shoda a je zřejmé, že ze strany knihoven existuje po takovém druhu podpory poptávka. Jako žádoucí označilo tuto pomoc 12 dotazovaných. Kolem deseti označilo další odpovědi – odborné přispění, finanční příspěvek, zapůjčení vybavení, pomoc s přípravami prostoru a samostatně vypracované návrhy konkrétních akcí. 5 respondentů uvedlo, že nemají zájem o žádný typ účasti uživatelů. Textové odpovědi byly navíc doplněny o názor, že lidé pomohou tím, že přijdou a zástupce jedné z knihoven uvedl, že jejich uživatelé již pomáhají všemi uvedenými způsoby.

Otázka č. 7

Poslední otázka směřovala k tomu, zda komunitní aktivity mají dle názoru respondentů vliv na zvyšování počtu registrovaných čtenářů. Zde se ukázalo, že knihovny považují tento vliv většinou za významný.

Závěr

Některé prezentované výsledky (např. Městské knihovny Sedlčany) ukazují, že návštěvnost komunitních aktivit má zásadní vliv na získávání čtenářů. Nejčastější součástí komunitního programu poskytovaného veřejnými knihovnami jsou bezesporu aktivity pro děti. Během let se knihovnám podařilo vybudovat kvalitní spolupráci se vzdělávacími institucemi daného regionu. Ale nejen školám je určen záběr komunitních aktivit. Nabízené činnosti mohou být realizovány v rámci celých rodin nebo větších či menších skupin dětí různého ale i stejného věku. Vytvářením kvalitního programu na míru individuálním potřebám dětí, ať již podle věku nebo tématu, je možné podpořit žádoucí čtenářské návyky a také pravidelnou návštěvnost. Tím ale komunitní knihovnictví nekončí. Dále je třeba zaměřit se na cílovou skupinu mladých lidí. Ti jsou totiž neustále potenciálně ohroženi negativními společenskými jevy, jako jsou např. různé závislosti, šikana, kyberšikana aj. Právě jim by měl být nabídnut alternativní prostor pro aktivní trávení volného času. Vhodné intelektuální stimuly, ale hlavně atraktivní zájmová témata mohou teenagery vést k účasti na nabízených aktivitách. To je důležité nejen z hlediska společenského, ale hlavně z hlediska zachování kontinuity nabízeného komunitního programu. Pokud je tato posloupnost porušena, a na program pro děti nenavazuje program pro mladé, dále pro dospělé, rodiny a nakonec seniory, tedy není vytvořena komplexní nabídka zaměřená na široké spektrum cílových skupin, doplněná o nabídku společensky či zdravotně znevýhodněných uživatelů, knihovna své uživatele může v jedné z těchto přechodových fází velmi rychle ztratit.

Při důkladném průzkumu komunitních aktivit nabízených ve středočeském kraji, pro mě bylo jedním z nepředpokládaných zjištění významné zastoupení aktivit, které mají s původním literárním půdorysem nabízených aktivit jen málo společného. Jedná se o témata alternativní medicíny a esoterických disciplín. Tato témata se obecně stávají pro veřejnost atraktivními a knihovny tento fakt zjevně aktivně reflektují.

Ukazuje se tedy, že knihovny mají zásadní úkol také v oblasti průzkumu veřejného zájmu. Nároky kladené na flexibilní vytváření strategií v poskytování komunitních aktivit jsou závislé na společenské poptávce. Pouze systematický program sestavený s ohledem na individuální zájmy cílových skupin totiž může veřejnost do knihovny přilákat. Je třeba změnit vnímání uživatelů jakožto statistických jednotek v přehledech úbytku a přírůstku registrovaných čtenářů a zaměřit se na fakt, že knihovna je institucí otevřenou. Institucí, jež se uchází o to, stát se jedinečným prostorem pro setkávání napříč generacemi, sbližování napříč národnostmi a prolamování bariér mezi zdravotně znevýhodněnými a zdravými jedinci.

Zdroje

Adresář profesionálních knihoven Středočeského kraje. *Středočeské vědecká knihovna v Kladně: příspěvková organizace* [online]. [2013] [cit. 2013-07-23]. Dostupné z: <http://www.svkkk.cz/cs/pro-knihovny/adresare-knihoven/>

BLAŽKOVÁ, Božena. Program obnovy rodiny a knihovny. *U nás: Knihovnicko-informační zpravodaj* [online]. 2013, roč. 23, č. 1 [cit. 2013-06-28]. Dostupné z: <http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20130109>

BUREŠOVÁ, Jarmila. Informační vzdělání v knihovnách s přihlédnutím k potřebám sociálně vyloučených osob. In: *Knihova ve 21. století 2012: Konference knihova ve 21. století* [online]. 2012 [cit. 2013-07-07]. Dostupné z: <http://k21.fpf.slu.cz/wp-content/uploads/2012/09/Sborn%C3%ADk-K21-2012.pdf>

CAMPBELL, Robin. *Read-alouds with young children*. Newark, Del.: International Reading Association, © 2001, 107 p. ISBN 08-720-7289-4.

ČESKO. Zákon č. 257 ze dne 29. června 2001 o knihovnách a podmínkách provozování veřejných knihoven a informačních služeb (knihovní zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2001, částka 98, s. 5683-5688. Dostupný také z: http://knihovnam.nkp.cz/sekce.php3?page=03_Leg/01_LegPod/Zakon257.htm

ČESKO. Zákon č. 111 ze dne 14. března 2006 o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírka zákonů České republiky*. 2006, částka 37, s. 1305-1328. Dostupný také z: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/ViewFile.aspx?type=c&id=4883>

Čteme dětem pohádky... S babičkou? S dědečkem?. *Krajská knihovna v Pardubicích* [online]. 2013 [cit. 2013-07-29]. Dostupné z: kkpce.cz/cs/akce/archiv/cteme-detem-pohadky-s-babickou-s-dedeckem_6/

DAY, John, Michael. *Guidelines for Library Services to Deaf People* [online]. 2nd edition. The Hague: IFLA Headquarters, 2000 [cit. 2013-07-06]. IFLA Professional Reports, Nr. 62. Dostupné z: <http://archive.ifla.org/VII/s9/nd1/iflapr-62e.pdf>

FOBEROVÁ, Libuše. Formování knihoven na komunitní centra vede k jejich zviditelnění. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2010, roč. 10, č. 1 [cit. 2013-06-22]. Dostupný z: <http://kzv.kkvysociny.cz/Default.aspx?id=1196>. ISSN 1213-8231.

- FOBEROVÁ, L. Public relations (PR) v knihovnách neznamena jen novinový článek. *Knihovnický zpravodaj Vysočina* [online]. 2008, roč. 8, č. 2 [cit. 2013-06-22]. Dostupný z: <http://kzv.kkvysociny.cz/archiv.aspx?id=1036&key=M>
- GAJDUŠKOVÁ, Helena. *Senioři v komunitní knihovně: metodický materiál*. Vyd. 1. Vsetín: Masarykova veřejná knihovna, 2008, 24 s. ISBN 978-80-254-1968-7. Dostupný z: http://www.mvk.cz/archiv/stazeni/MVK-100501-vsetin_metodika08final.pdf
- GAUDER, Brad. *Perceptions of libraries, 2010: context and community : a report to the OCLC membership* [online]. Dublin, Ohio: OCLC, ©2011 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z: http://www.oclc.org/content/dam/oclc/reports/2010perceptions/2010perceptions_all_singlepage.pdf. ISBN 978-155-6533-952.
- Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender Round Table (GLBTRT). *American Library Association* [online]. © 1996–2013 [cit. 2013-07-23]. Dostupné z: <http://www.ala.org/glbtrt/>
- HAUGHNEY, Christine. Young People Frequent Libraries, Study Finds. In: *The New York Times* [online]. 2012 [cit. 2013-07-24]. Dostupné z: mediadecoder.blogs.nytimes.com/2012/10/22/young-people-frequent-libraries-study-finds/
- HOUŠKOVÁ, Zlata; PILLEROVÁ, Vladana. Služby knihoven pro zdravotně znevýhodněné. Informace o průzkumu. *Knihovna* [online]. 2008, roč. 19, č. 2, s. 76-95 [cit. 2013-07-06]. Dostupný z: <http://knihovna.nkp.cz/knihovna82/82076.htm>. ISSN 1801-3252.
- JEŽKOVÁ, Zuzana. Komunitní knihovna – příležitost pro knihovnu i obec. *Knížnica* [online]. 2007, roč. 8, č. 2 – 3 [cit. 2013-06-13]. Dostupný také z: http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2007/februar_marec/39.pdf
- JOHNOVÁ, Radka. *Marketing kulturního dědictví a umění: [art marketing v praxi]*. 1. vyd. Praha: Grada, 2008. 284 s. Manažer. Marketing. ISBN 978-80-247-2724-0.
- KALOUDOVÁ, Lucie. Mladí v hledí knihovny. *Inflow* [online]. 2012 [cit. 2013-07-24]. Dostupné z: <http://www.inflow.cz/mladi-v-hledi-knihovny>
- Kamarádka knihovna: Archiv 3. ročníku 2011. In: HOUŠKOVÁ, Zlata. *Kamarádka knihovna* [online]. 2011 [cit. 2013-07-29]. Dostupné z: <http://www.kamaradkaknihovna.cz/archiv2011.htm>
- KJD A REDAKCE. Knihovna Jana Drdy – 10 let klubu Bojujeme proti nudě. *Příbramsko.eu* [online]. 2011 [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://www.pribramsko.eu/detail02.php?ID=2827>

KLAJBAN, Michal. Kniha v 21. století: "Lidé už nechodí. Surfují.". *Inflow: informatik journal* [online]. 2012, roč. 5, č. 4 [cit. 2013-07-07]. Dostupný z: <http://www.inflow.cz/kniha-v-21-stoleti-lide-uz-nechodi-surfuji>. ISSN 1802-9736.

Klub K.O. = K.O. Nudě. *Knihovna města Ostravy* [online]. © 2009 [cit. 2013-07-24]. Dostupné z: cms.kmo.cz/www/cl-900/438-klub-ko-konude/

Knihovna Jana Drdy Příbram (Příbram). In: *DatabazeKnih.cz* [online]. © 2008 - 2013 [cit. 2013-07-15]. Dostupné z: <http://www.databazeknih.cz/knihovny/knihovna-jana-drady-pribram-72>

Knihovna Jana Drdy Příbram [online]. © 2012 [cit. 2013-07-16]. Dostupné z: <http://www.kjd.pb.cz/>

Knihovny pro všechny. *Multikulturní centrum Praha* [online]. © 2005 [cit. 2013-07-07]. Dostupné z: <http://www.mkc.cz/cz/knihovny-pro-vsechny.html>

Komunitní knihovna. *Svaz knihovníků a informačních pracovníků České republiky* [online]. 2004 [cit. 2013-06-29]. Dostupné z: <http://skip.nkp.cz/akcKom.htm>

KROUPA, Mikuláš. České knihovny se nevěnují knihovnám. *BBC Czech.com* [online]. [2005] [cit. 2013-07-07]. Dostupné z: http://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2005/03/050304_cz_libraries_pckg.shtml

Město čte knihu [online]. 2005 [cit. 2013-06-29]. Dostupné z: <http://www.mestocteknihu.cz/2012/>

Městská knihovna Kladno [online]. [2010] [cit. 2013-07-21]. Dostupné z: <http://www.mkl.cz/>

Městská knihovna Sedlčany [online]. 2013, 29. 6. 2013 [cit. 2013-07-14]. Dostupné z: <http://www.knihovna-se.cz/>

Městská knihovna Třinec. M klub - vybudování klubu pro mladé lidi a studenty [online]. © 2005 - 2013 [cit. 2013-07-24]. Dostupné z: http://www.knih-trinec.cz/?id=novinky/projekt_prazdroj09

Městská knihovna Zásmyky [online]. 2013 [cit. 2013-07-21]. Dostupné z: <http://www.knihovnazasmuky.wz.cz/>

Městská knihovna Zruč nad Sázavou [online]. © 2012 [cit. 2013-07-21]. Dostupné z: <http://www.mesto-zruc.knihovna.cz/>

Náboženské vyznání obyvatelstva. *Český statistický úřad* [online]. 2003 [cit. 2013-07-23]. Dostupné z: <http://notes3.czso.cz/csu/2003edicniplan.nsf/publ/4110-03->

NIEVES, Evelyn. How Public Libraries Have Become Spare Homeless Shelters (Hard Times USA). *AlterNet* [online]. 2013, March 6, 2013 [cit. 2013-07-09]. Dostupné z:

<http://www.alternet.org/hard-times-usa/how-public-libraries-have-become-spare-homeless-shelters-hard-times-usa>

Obyvatelstvo podle věku, národnosti a pohlaví. In: ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD. *Sčítání lidu, domů a bytů* [online]. © 2009-2011 [cit. 2013-07-07]. Dostupné z:

vdb.czso.cz/sldbvo/#!stranka=podle-tematu&tu=30629&th=&v=&vo=null&vseuzemi=null&void=

Open Society Foundations [online]. © 2013 [cit. 2013-07-16]. Dostupné z:

<http://www.opensocietyfoundations.org/>

OPPELT, Robert. Fuj! Sem na záchod nechod'te. V knihovně se v zimě ohřívají bezdomovci. *Metro* [online]. 2013, 5. února 2013 [cit. 2013-07-09]. Dostupné z:

http://www.metro.cz/fuj-sem-na-zachod-nechodte-v-knihovne-se-v-zime-ohrivaji-bezdomovci-1d2-/co-se-deje.aspx?c=A130204_154712_co-se-deje_row

Outreach Resources for Services to Gay, Lesbian, Bisexual, and Transgender People. *American Library Association* [online]. © 1996–2013 [cit. 2013-07-23]. Dostupné z:

<http://www.ala.org/advocacy/diversity/outreachtounderservedpopulations/servicesgay>

SAKÁLOVÁ, Elena. Transformácia verejných knižnic na komunitné centrá. *Knižnica* [online]. 2004, roč. 5, č. 11 – 12, s. 505-511, [cit. 2013-06-13]. Dostupný také z:

http://www.snk.sk/swift_data/source/casopis_kniznica/2004/november_december/505.pdf. ISSN 1335-7026

Religion in American Libraries: Question and Answers. In: *Intellectual Freedom Manual*. American Library Association [online]. 2010 [cit. 2013-07-23]. Dostupné z:

<http://www.ifmanual.org/religionqa>

RICHTEROVÁ, Daniela. Přístup českých veřejných knihoven k multikulturní problematice. *Ikaros* [online]. 2005, roč. 9, č. 4 [cit. 2013-07-07]. ISSN 1212-5075. Dostupné z:

<http://www.ikaros.cz/pristup-ceskych-verejnych-knihoven-k-multikulturni-problematice>

ŘEZANKOVÁ, Hana. *Analýza dat z dotazníkových šetření: (druhé vydání)*. 2. vyd. Praha: Professional Publishing, 2010, 217 s. ISBN 978-80-7431-019-5.

Seniorům. *Knihovna K. H. Máchy Litoměřice* [online]. [2013] [cit. 2013-06-29]. Dostupné z: <http://www.knihovnalitomerice.cz/seniorum>

Senioři vítáni: sborník případových studií. Praha: Otevřená společnost, 2008. 139 s. ISBN 978-80-87110-10-2.

SLÍŽKOVÁ, Marcela. Zápis: Nafoť to, aneb za město krásnější. *Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm* [online]. 2006 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z:

<http://puvodni.knir.cz/index.php?kam=ztisku&id=519>

Noc s Andersenem. *Svaz knihovníků a informačních pracovníků* [online]. ©2010 [cit. 2013-06-23].

Dostupné z: <http://www.nocsandersenem.cz/>

SVOBODOVÁ, Vladimíra. Umíme dát o sobě vědět?. *Zpravodaj U nás* [online]. 2012, roč. 22, č. 3 [cit. 2013-07-15]. Dostupné z: [http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-](http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20120321)

[nas/Clanek.aspx?id=20120321](http://www.svkhk.cz/Pro-knihovny/Zpravodaj-U-nas/Clanek.aspx?id=20120321)

ŠEVR, Vlastimil. Sedlčanská knihovna nemá o čtenáře nouzi. *Příbramský deník.cz* [online]. 2012 [cit. 2013-07-15]. Dostupné z: pribramsky.denik.cz/zpravy_region/knihovnasedl20120209.html

TAUBEROVÁ, Blanka. Po loňských úspěších další obrovský úspěch sedlčanské knihovny!. *Příbramsko.eu* [online]. 2010 [cit. 2013-07-15]. Dostupné z:

<http://www.pribramsko.eu/detail02.php?ID=2417>

VILIMOVSKÁ, Hana. Městská knihovna Zruč nad Sázavou v nových prostorách. *Čtenář: Měsíčník pro knihovny* [online]. 2012, roč. 64, č. 11 [cit. 2013-07-21]. Dostupné z:

ctenar.svkk1.cz/clanky/2012-roc-64/11-2012/mestska-knihovna-zruc-nad-sazavou-v-novych-prostorach-103-1331.htm

Welcome to your library: Connecting public libraries and refugee communities [online]. [2007].

[cit. 2013-07-23]. Dostupné z: http://www.welcometoyourlibrary.org.uk/editorial.asp?page_id=15

Obrázky

Obr. č. 1

SLÍŽKOVÁ, Marcela. Zápis: Nafot' to, aneb za město krásnější. *Městská knihovna Rožnov pod Radhoštěm* [online]. 2006 [cit. 2013-06-30]. Dostupné z:

<http://puvodni.knir.cz/index.php?kam=ztisku&id=519>

Obr. č. 2

MĚSTSKÁ KNIHOVNA OPATOV. *Prezentace fotek z vernisáže Můj domov* [online]. 2010 [cit. 7.7.2013]. Dostupné z: <http://www.mkc.cz/cz/knihovny-pro-vsechny.html>

Obr. č. 3

Městská knihovna Zásmyky [online]. 2013 [cit. 2013-07-21]. Dostupné z:

<http://www.knihovnazasmuky.wz.cz/>